

ROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYJNIANSKY.

Roč. IV.

Turč. Sv. Martin, 30. Septembra 1873.

Číslo 9.

Supplikant.

Zlomky z denníka.

Od *Ludovíta Kubániho*.

(Pokračovanie.)

III.

Supplikantská cecha.

Na hraniciach Zvolenskej a Liptovskej a to síce zrovna a na vrchu Čertovice zastál si na druhý deň pán supplikant; utrel si pot

z čela a zavolať vyvýšeným hlasom jako Mojžiš na vrchu Nebo:

„Vítaj mi zaslúbená zem, vítaj mi mojej supplikantskej púti Kanaán! Približujem sa k tebe jako zákonný tvoj dedič! Ty si zákonná, vôľou pána profesora Miškovského mne na sbieranie štedrých darov pre výchovnú budúcnosť vlasti stípop mater Alumnii vymieraná zem!“

To hovoriac pán supplikant, t. j. ja sám v osobe, máchal som

štyri švihy vo čtyri sveta strany mojou nápad i obranu prihotovenou zbrojou, t. j. hlohovou palicou, jakoby toto máchnutie Uhorským kráľom podobne malo uviazať ma do majetku predom vrchy i doliny svoje prestierajúceho kraja.

Výjav s pánom Oklamátorom bol som už do hrobu zapomenutia uložil, kremä moj nezákonnitý predstih druhého našej alumnie vyslanca, t. j. včerajšie supplikovanie v cudzom okrese vrtalo mi trochu v hlave.

„Ale čo? Brezno nie celý svet a kamarát Psoťani môže trebárs celú stolicu miesto toho vysupplikovať z môjho okresu a bude mať vynáhradu!“

Takto som utíšil svedomie; len neviem, čo by som bol riekol potom Psoťanimu, keby v skutku takto si bol z môjho vynahrádzal. No ale na ďalšie rozmyšľovanie ani času nezbyvalo; len už stúpaj smelo ďalej!

Kolo deviatej večer dorazil som do Krá-

lovej Lehoty. Pohybujúc sa už na vlastnej pozemnosti, zameril som kroky bez všetkého okúňania sa k domu pána učiteľa.

Z ďaleka začul som už kriek a veselé hlasy, ktoré ozývaly sa z príbytku. „Radujte sa s radujúcimi!“ pomyslím si, rezko zaklo-

BARON SCHWARZ-SENBORN.
generálny riaditeľ svetovej výstavy vo Viedni.

pem a vstúpim dnu. Predmety myhotajúce sa v pološeru izby hneď nemohol som rozpoznať, bo k tomu ešte naplnená bola dynamom, jakoby uhliari mŕľu v nej boli podpálili. Znak to, že teraz v škole žiaci, ktorým už i zapípať si je dovoleno. Čeladníci ale tu sídění mali bystrejšie oči; bo jako z nich jednohlasného výkriku „hahaha, zasa jeden z našej cechy!“ súdil som, hneď poznali vo mne súdruhu — supplikanta.

Studenti poskákali na nohy a znelo to z každej strany:

„Vítajte, vítajte! Zkadiaľ ste? Na ktorú školu supplikujete?“

Pochytili ma za ruky, viedly ku stolu a ja som musel „stando pede“ na jich zdravie vypiť tak asi holbový hrniec — sadnutého mlieka či kýšky. Potom už nastal medzi nami obyčajný supplikantský diskurs: vypytovanie sa, kto odkiaľ a nač a kadiaľ supplikuje, aby od prvého okamženia vedel každý s kým má šťastie tu byť i kde zase síst sa. —

Bolô týchto mojich kollegov zo šest, jedno od druhého krajsích, romantičnejších.

Sem od Kežmarku, Levoče, Prašova, Rožnavy atď., tu prišlo sa jim poschodiť ku začiatkom Váhu, ktorého brehy na šír i na dial mali odtiaľto poprechodiť. Tvár jich bola ešte interessantomu bladosťou zaliata, znak to len nedávno užívaného alumnického „kostur“ a uhorieť tiež ešte nemaly kde tak veľmi. Dajednym brneli sa už búziky a brada pučila čiernym tenulinkým kvetom. Ja som bol medzi nimi najmladší. Oni boli z čiastky už „Philosophiae a Theologiae studiosi“ a ja „bonae spei adolescens“ — prvoroční „Rhetor.“ Že som teda jako taký stal sa hneď hromosvodom jejich veselého rozmaru, to nie div. Ostatne necheel som jim ostát, ani som jim neostával v ničom nič dlžen.

Medzi rečmi dozvedám sa jich, jako tu v Lehote supplikovali, kolko od koho prijali, jaký duch maďaronstva a či slovenstva veje medzi zdejšími pánni „Maecenasi“ a čo podobného. A oni mi charakterisujú pánov dobrodincov jako veľmi vďačných, pohostiných pánov patronov a chvála si jako dobre vodilo sa jim.

„Najme pán Kazányi — hovoril veselý a furtácky Bedárek, ktorý na Levočské alumnium supplikoval — je vtelená slovenská národnosť a dobročinnosť. Toho že neobídite, bračok môj; ba nechajte si ho na ostatok, aby ste sa uňho čím dlhšie pobaviť mohli. On vás bude všakovým spôsobom zkušovať, či ste pevný v myšlienke o svojej národnosti; ukáže sa vám jako zakorenely maďarón; bude proti slovenskému národu v maďarskej reči horlive brojiť: ale vy sa tomu zmýliť nedajte! Smelo postavte sa mu do očí; hovorte vždy slovensky; brojte ešte horlivejšie proti maďaronstvu: tak šťastne vydržíte zkušku. On sa na ostatok zasmee, podá vám ruku, ponúkne vás pohárom starého desaťročného vína; zapíše do knihy zlatý v srebro a do ruky vám vtisne piatku.

Ja som sa pekne krásne poďakoval furtákovi Bedárekovi za dobrú radu. Rozprával som na to svoje s pánom Oklamátorom príhodivšie sa dobrodružstvo, na ktorom celý chór supplikantov smial sa srdečne a opakovane. Potom ľahol som si za príkladom ostatných spať.

Spali sme, kde ktorý mohol po študentsky; ale dobre.

Že mne celú noc nesnívalo sa o inšom jako o pánu Kazányimu, o pohároch desaťročného vína a o päť zlatíkoch v hrsti, — to myslím pánom čitateľom ani posepnúť netreba.

IV.

Ja a pán Kazányi, či kde ti dávajú, ber; kde ta bijú, utekaj.

Sotva sľniečko na druhý deň osadu K. Lehotu poľúbilo a moji súdruhovia smižno pobrali sa prec, vstal som i ja a obliekal som sa — za hodinu.

Vyleštil som čizmičky, že poligotávaly sa jako zrkadlo, prisil som gombičku na nohavičky, bonžúr vykefoval, vestu a nášijník ponaprával, vlasy zaokrúžil — jakoby ma zo škatulky boli vyňali.

Tajomstvo takýchto neobyčajnejších príprav ležalo v tom, že Bedárek včera i spanilomyšlné slečinky, prekvitajúce jako ruže v tunajších panských domoch, naspomenul. Mne ale ešte v pamäti bolo, jako usmialy sa

slečinky Brežňanské, keď som trochu z cesty neogabaný do veľkokupectva bol vstúpil. No — a pred pána Kazányiho tiež nechcel som len tak lecijak predstúpiť. Od usmievajúceho sa pána učiteľa odobral som sa s tým, aby ma ani k obedu nečakal; dúfajúc, že u štedrého pána Kazányiho ani obed ma neminie.

Posuplikoval som si to už smelšie vo vlastnom revieru a keď na väzi poslednia predpoludňajšia hodina odbila, dostal som sa k bielenému domu pána Kazányiho. Vo dvore ešte raz prerectoval som si slovenskú knižočku kommandáciu. Srdce mi trochu neobyčajnejšie bilo, bo ho tá zkuška máličko omáľala; ale som presvedčený bol, že v nej víťazne obstojím — a dodal som si chuti hovoriac: A čoby som pri zastávaní mojej drahej národnosti i suchoty hrdla dosiahol, veď si ho ovlažím pohárom desaťročného vína; len teda do toho.

„Boh mi pomáhaj!“ zašepkal som ešte raz vrúcne a zaklopal som na pána Kazányiho dvere.

„Szabad!“ zadunel tam dnu ohromný hlas jako mrmlanie najedovaného medveďa.

Otvorím dvere — pozrem pred seba a — vyznám, že pri videní pána Kazányiho ztriasly sa mi nohy, jakoby bol dakto vo mne pustil „mutáciu tremulu.“ Zazrel som pána Kazányiho tvár — tvár rabiätnu, o ktorej na prvý pohľad zadržalo sa mi, jakoby s obličajmi bájočných Kyklopov do jednej kathegorie patrila. Bola to tvár cele zarastená; iba nos a čelo vykukávalo z hustiny, jako holé temeno z temných lesov Kriváňa. Pod ohromným nosom vinuly sa ešte ohromnejšie búzy, splývajúce s čiernou bradou, ktorá vlnila sa až po hrudi pána Kazányiho. Keby pán Kazányi nebol fajčil, bolby som sa nazdal, že úst nemá; bo tieto byly zakryté búziskami, cez ktoré kotúče dýmu ledva prerážaly sa na svobodu, a ktoré si teraz majiteľ jejich svojou svalistou rukou úľubne vykrúcal.

Držal on svoje „dolce far niente.“ Vystieral sa na divane, kudlilo sa mu z dlhej tureckej fajky a „pro appetitorio“ stála na stolíku pred ním sklenica plná slivovice dolnozemskej.

„Tremulu“ som nechal tak a chcel som

si v oči takej postavy radšej začať „forte — fortissimo.“ I zastal som si na prosried chyže, zľahka som si odkašlal a pevným hlasom a vážne vyrectoval som svoju čiže svojej knižočky kommandáciu. Reč podarila sa mi nad očakávanie a jasajúc v duchu nad jej podarením sblížoval som sa k pánu Kazányimu, abych mu podal knižočku do ruky.

On moju reč nepretrhol ani slovom, iba obrátil svoje temné okále na mňa a počúval ma jako kameň; ale jako mu už knihu podávať chcem, dvíha sa proti mne a povie:

„Mit akar, hová való, mi a neve, micsoda járásban jár itt — he?“

I zmraštil čelo.

Ej počkaj, myslím si, mňa tak ľahko do pasce nedostaneš; viem ja, kolko bilo! — Na hlas ale povedal som:

„Jako hovorím, pane, ja som supplikant z Miškovca, rodom Gemerčan a Slovák od rodu; menujem sa Pavel Tulipán a teraz mám to šťastie vašej veľkomožnosti najponíženejšiu urobiť poklonu.“

Pán Kazányi na tieto slová pozdvihol sa vyššie, tvár zmraštila sa mu ešte horšie a vyzerala tým rabiätnejšie.

„Mit fecseg? Tán bizony megbolondult? Supplikans? Adta tót koldusa — ešte sa ti tak hrdo pomenuje Slovákom! Nemtudja-e, öcsém, hogy magyar nemessel beszél?“

„Mňa ani tieto, nevelmi útle pána Kazányiho slová nevytrhly z chladnokrevnosti. Myslel som si: Bedárek mal pravdu! Pán Kazányi umie zkušovať slovenských supplikantov, bárs je to dosť divná passia! I usmieval som sa lahodivo a hovoril som s bombastom, že jako ma to teší v tak veľikom pánovi poznať zastavateľa Slovákov a že sa nádejem, jako vo mne nezklame sa, ale i s touto zkuškou i bez nej pozná vo mne pravého Slováka.“

„Ennek a fiúnak nines esze!“ zmrlel pán Kazányi hlasom hromu a pozdvihne sa celkom zo svojej pohovky; položí ruky na kríž, chystajúc sa k povstatiu.

V duchu zajasal som. Už reku, istotne mi podá teraz ruku a pôjde pre staré víno. Na hlas ale — abych tým lepšie zapáčil sa mu — začal som raisonnírovať na prepiate

maďaromanstvo, ktoré nás Slovákov i v školách prenasledovalo.

Pán Kazányi povstal a sblížil sa ku mne.

„Lóduljon házamból, szemtelen Tót kol-dusa!“ zahrnel levovým hlasom, až sklo na oblokach a vo mne srdce zatriasalo sa.

No, necúfal som ešte — zasmial som sa otvoreno; lebo som sa nazdal, že moja zkuška teraz kulminárneho punktu dosiahla.

Pán Kazányi vytreštil okále; vykrútil búzy; otvoril ústa, jakoby ma bol chcel schmatnúť. Moja chladnokrevnosť a smelosť i tu len na chvíľočku ho zarazila.

„És még sem lódul?! Aha, teremtette hunczutja, majd megtanítlak én!“ zahrmlí ešte moenejšie a pobehe ku stene pre viiaci tam karabáč.

Ja som zpadol z neba! Iba teraz mi svetlo, kolko v pravde bilo. Toto je preca na žart priveľa — pomyslel som si a nečakajúc na dôraznejšie pána Kazányiho motívy t. j. na karabáč, pobral som nohy na plecía a bol som už von z domu.

Že za mnou ešte nejedno „semmire kello, ebadta fatyja, gazembere“ a podobné maďarské tropy z úst pána Kazányiho hrmely, o tom nielen ja, čo som jich začul, ale i čtený čítateľ bude presvedčený.

Škoda vína, škoda obedu, tisícraz škoda päť zlatíkoch! No, ale dobre je byť i v bezpečnosti!

Proti Bedárekovi vznikol vo mne spravodlivý hnev a Cicero nezačínal tak proti Catilinovi svoje: „Quousque tandem abutere“ jakoby som ja bol začal naňho hrmeť, keby ho ešte tu bolo bývalo. Pán učiteľ v škole uvítal ma zase usmievajúci a keď som mu rozpovedal príhodu, podal mi papierik, na ktorom myhotaly sa mojím rozsršeným očiam veršičky:

Tulipánu za pokutu
Pán Kazányi nech dá knutu.
Nač v Brezne v cudzom poľoval?
Ktoby ho dnes polutoval?!
Pánu, pánu — Tulipánu
dedicat perpetuus amicus
Bedárek m. pr.

Nútil som sa k smiechu, i dostala sa mi vynáhrada za pretrpenú zkušku pri dobrych haluškách, zvýšených od obedu učitel-

ského; ale vzhľadom k Bedárekovi nepustil som preca z mysli:

„Počkaj, kujon! Hodie mihi, cras tibi!“

V.

Kto druhému jamu kope, sám do nej upadá.

Kolo 10. Júla poberal som sa z Oravy krásnou dolinou do utešenejšieho Turca.

Po Liptove a Orave dobre sa mi vodilo, tu i tam i jedno druhé príhodilo, čoby spomenutia zasluhovalo; ale že tomuto časopisemku*) nenarástly väčšie krídla, vyratovať ho nieto kde. Poponáhlam sa vyrozprávať len prípadnosť, ktorá ma nad Bedárekom vypomstila.

Od Kr. Lehoty až na koniec Oravy vyhyboval mi Bedárek jako svojmu zlému svedomiu. Tu ma predbehol, tam ostal za mnou, inde mi vyhýbnul i na hodinu cesty. Neraz som mu bol už za päťami, ale vtedy mi zmizol, jakoby mal raráška vo vačku. I druhí „commilitones“ čiže supplikantskí spoluchúri ponosovali sa na jeho pestvá, ktoré jim vystrájal, a prisahali mu pomstu. Ten figliar ale i jim vždy z klepeca uvrzol, jako čoby ozaj bol švagrom toho rozkatého.

„No, veď mne neujde,“ hovoril som súdruhom pri takomto sretaní sa; „počkajte chlapi, vypomstím sa ja nad nim i za vás.“

Jako hovorím, spiechal som z Oravy do Turca. O Bedárkovi som znal, že ma i tu chce predbehnúť; ale on nocoval i so súdruhom Hladovanským vo Veľkej Vsi, hrdo vo fare a ja v Párnici v škole — chudobno síce, ale mal som preto skok napred.

„Alebo teraz alebo nikdy!“ preriekol som a pobral som sa dolu brehami jekotajúcej Oravy, dumajúc, jako bych splietol sak pomsty, do ktorého chytil by sa dominus Bedárek. Ale dnes nechcely sa snuvať nitky mojich myšlienok a zasukovať práve na taký sak. Zanimala ma radšej divokrášna príroda.

*) Kubáni povesti svoje podávať začal v časopise „Hodiny Zábavy“, ktorý sám v Drienčanoch a v R. Sobote r. 1855 písal a tak priateľom po Gemer i M. Honte obydleným na čítanie posielaval každý týždeň po hárku. Keď tlačných časopisov nemali, takto si pomáhali sdelovať duševnie plody. P. Dobšínský.

I ponechal som všetko zase len tak na náhodu. — Vchádzal som do úžiny, ktorou popod vysoké vrchy valia sa toky hukotajúcej Oravy, ktorá na mnohých miestach doliny ani pre hradsčú toho úzunkého miesta neponecháva, ale túto nutno bolo stavať bralístymi bokami a stráňami i to ešte menej skalnistého pravého brehu. Snívalo sa mi o Thermopilách a o nejakom slovenskom budúcom Leonidasovi. Pozerám od rozbúrenej zpenenej vody, hore na vrchy, meriam ich vysokosť a obdivujem smelosť ducha, ktorý i tieto strminy obydlil. Hneď zase milo pasie sa mi oko takže po rozpásajúcich sa ovečkách a barancoch, ktoré jako mravence rozliezali sa po medzi bralíe a kroviny, usilujúc sa dostať vždy vyššie k temenu hôr, na ňomž zelenaly sa pekné hôlske pasienky. Asi tristo krokov nad hradsčou blnkala ale vatra, okolo ktorej sedelo asi šesť pekných valašských ťuhajov. Divno mi bolo, že valasi kolo vetry inou prácou zaujatí a ovce ďaleko od vetry rozpasené, roztratené. Ale pár skokmi stavil som sa už pri vatre a zavolať som:

„Daj Bôh šťastie!“

„Bože daj!“ odpovedali oni.

I sedel som už medzi nimi, jako si tam slaninu piekli.

„Ale sú to vaše ovce, hen hore?“ opýtal som sa jich.

„Oj, to nie, mladý páňko,“ odpovedali mi. „To by sme si krdeľ tak nenechali; pri tom jesú valasi. My sme boli až hen v Kremnici s oštiepkami a teraz ideme domov na Zázrivské salaše. Len si tu hľa, zajieme a stúpame hneď!“

„To je inšie!“ prehodil som na hlas, už ani sám neviem jako; lebo pri spomenutí Zázrivej sišlo mi na um, že tam dľa podania ľudu mal narodiť sa Janošík a že čiby ozaj títo dedičovia jeho otčiny mohli byť dost odvažní k smelým Janošíkovským kúskom. A pri tom Bôh zná jako toto všetko moja hlava priniesla do spojitosti so zamýšľaným vypomštením sa nad Bedárekom, ktorého z tejto výšky zazrel som kráčať spolu s Hladovanským dolu hradsčou.

Myšlienka stihla myšlienku a ja som mal celý plán pomsty v mysli nasnovaný.

„Ťuhajci,“ obrátim sa k valachom, „vy vyzeráte jako poriadni hôrni chlapci; urobte mi volačo k vóli, čo ani mne ani vám zle nevypáli.“

Valasi pozreli na mňa a po jedno druhom. „Jak je len nie dač zlého, prečo nie?“ povie najstarší medzi nimi.

„Ej čožeby som mal na zlé myslieť! Bude to len žart!“ Tak hovorím, ukážem jim na tých dvoch kabátošov do doliny a vyrozprávam všetko, jako čo to mienim.

Valasi trocha premýšľali. Taký žart, jako som ja nasnoval, nepozdával sa jim. Konečne ale dali si oni to ešte raz dôvodne rozpovedať a nado všetko pristáli na tri blisklavé dvaciatníky, ktoré som hodil najstaršiemu do klobúka, jako odmenu za tú ľahkú prácičku. Poskákali na rovné nohy, zatleskli v ruky, otočili sa na valaškách a ozaj jako čoby boli bývali Janošíkoví kamaráti, hybaj do doliny.

„Ale čo iba toho v tom slamennom klobúku vezmite na cieľ!“

Označoval som jim ešte raz vyvolenca mojej pomsty a vyškrabal som sa medzi konáre svrčiny, odkiaľ by som nevidený vidieť mohol, čo bude diať sa dolu pri Orave.

Na hradsčej ceste pri Orave za niekoľko menšín udalo sa toto:

Bedárek i s Hladovanským priblížili sa až k najužšej úžine, kde skoku v bok nebolo, iba jak do Oravy alebo škriabať sa na bralíe. Unavený Bedárek zastal; utieral si pot z čela. Mrtvé ticho panovalo kolo supplikantských pútníkov, iba Orava hučala rozpeneným jekom.

Vyslanci slávnej panej Alumnie chcú von z úžiny.

„Stojte židáci, hrmeň sa vám do vašej Jeruzalemskej pečene!“ zahrní tu odrazu šesť hlasov a z húšti vyrúfa sa moji valasi jako krdeľ napajedených vlkov.

Supplikanti zmeraveli, jakoby jich bol prikoval. No Hladovanský, ktorého moji hôrni chlapci jednak neobkolesili, opamätal sa, vyškrabal sa jako koza hore po skali a zmizol v húšti ta v tú stranu nazpäť do Oravy. Súduha zanehal v klepci.

Bedárek stál pevno. Hádám si myslel, „audaces fortuna juvat,“ i začal rozpajedeno máchať kolo seba svojim driehovým kyjačím

kom. Valaška vyrazila mu ho z ruky i musel sa vzdáť na milosť i nemilosť. Moji hórni chlapci poviazali ho a strachu mu nahánajúce volali:

„Čakaj židák, zaplatíš teraz za kožu, za seba i za všetkých, čo tú besnicu meriate!“

A vyvliekli ho hore ku vatre.

Tam ale mali sa hneď okolo môjho nového Robinsona u divokov či okolo mojho Honzika dľa známej z Kocúrкова scény pri Garajovom potoku.

Nie dosť, že mal ruky poviazané — aby lepšie zavďačili sa mu, sviazali ho teraz do kozla. Posadali si okolo neho a poobzerali sa po mne zmiznuvšom, jakoby ešte raz opýtať sa chceli, či ozaj i ďalej dovoľujem jim takto zahrať si na zbojníkov. Šust halúz svrčiny, ktoré rozhrnul som, aby moje pokývnutie hlavou zazreli, dostatočný bol k všetkému jejich bystrému sluchu i zraku. Sám umiestil som sa pohodlnejšie, abych pozoroval, či ozaj môj väzeň tak hrdinsky vydrží zkušku, jako ja u Kazányiho.

Do kozla poviazaný Bedárek zdal sa mi obrazom mučedníckej pokory a hrdinskosti. Jeho vypotená tvár bola zaliata zázračno stoeickou flegmou. Iba čelo tu i tu zmrastilo sa. Dumal mohol o vseličom, čo z toho bude; ale vidno, to najhoršie nečakal na seba. Čeladníkovi mojich tuším naposled dopálila táto chladnokrevnosť pána zkozlenca; lebo jako čoby sa boli zriekli, skočia odrazu na nohy a otočia môjho Bedárka.

„A teraz žide, poruč dušu Pánu Bohu, nám ale svoje peniaze!“ ozvú sa hromovite a začnú prevracať supplikantské vačky.

Ubohý zkozlenec brániť sa nemohol. Iba oči jeho iskrily zlostou, žialom nad touto nemožnosťou a — radosťou nad nepovolanými dedičmi jeho supplikantských otlakov,*) jako čoby jim „memento mori“ t. j. šibenice v pamäť priviesť chcelý. Hovorím ešte raz, iskrily radosťou; bo Bedárek si myslel:

„Července si poberte z vačkov; ale na cedule — oj na tie vám zuby na prázdno

*) Komu by nezdalo sa to slovo, nech číta „mozolov.“ Ale supplikant síce tiež v potu tvári, ale nie „mozolne,“ lež „otlakmi či bôfom otlakov“ vydobýva každodeňný alumnický chlieb t. j. supplikantské groše.

P. D.

klepnú; tie z mojho kabátového nášijníka nevykuknú na biely deň.“

Aspon zdalo sa mi, že si tak myslí; bo čosi mrmlal o vďačnom daní svojich pocestných groší, len vraj aby ho s pokojom pustili.

„Hovor žide, kde máš peniaze, okuvaných sedem striel ta páralo! Kde sú ti peniaze? Vitaj! Lebo jak nie, na skutku budeš na ražni nad vatrou!“

Tak volali valasi, niesúc spokojní s grešlami najdenými vo vačkoch.

Pán mučedník môjho pestva zasmial sa chladno a pokrčil plecóm. Ja zašumotil som zase haluzmi a jakonáhle šuhajci obzreli sa na svrčinu, ukázal som na všeobecnú supplikantskú pokladnicu, t. j. nášijník na kabáte.

„Aha, hrom sa mu do jeho židovských plúc — hádam sa mu veru budeme prosiť?!“ zvolá najstarší valach, vytiahne zpoza opasku nôž, pochyť Bedárka za krk a začne párať šiju — na kabáte.

„Miserere mihi!“ šoptal náš mučedník, bo sa nazdával, že mu nôž do živého zajde. Z nášijníka kabátového ale vypadol balík a z balíka cedule či tehďajšie päťzlatové banknoty. Bedárek iba vtedy otvoril zkamenelé oči a zmodralé ústa, keď domnelý zbojník už v ruke držal jeho supplikantské mozole či vlastne, jako sme už riekli, otlaky. I zvesil hlavu, vzdychnul prenikavo a slza zlosti i lútosťi zmútila mu oko.

„Nuž ty cigáňsky Achajmachaj! Ty šudiersky solochleben! Nuž ty si nás ešte chceš klamať? — Aha, okovaná strela sa do jeho pary! Chlapci! pochyťajte ho; dolu z neho pulidery, — aspon ho statočne vyplatíme!“

„Mňa vyplácať?!“ zkríkne až do duše urazený theolog z nevolného Bedárka a tvár mu zblukne plameňom jedu a haňby. „Odstúpte odo mňa, vy pekelníci — vy pohania, čo neznáte Krista! Mňa, mňa vylátať?! Mňa, čo som ten najkrestanskejší krestan na svete? Mňa theologa, budúceho dekana, seniora, biskupa! — Huj, vy šibenici! Či sa nebojíte kata, čo vás všetkých povešia, — Boha, ktorý vás zatratí, že na večné veky odpokutúvať budete, že ste takto mordovali pobožného krestana, čo sa na knazstvo hotuje! Huj, vy — vy —“ zviľal a hádzal sa zprvu Bedárek

a potom zaklínal jich už len slabnúcim hlasom, ktorý od hnevu a strachu už ani sám nedopočul.

„Do tvojho dakedajšieho kňazstva nám nič, to si ešte ani sám nedosiahol,“ hovoril tu valach určito. „Ale počkaj, hneď mi to zkusíme, či si kresťan a či preca len žid. Chlapci sem ten ražeň!“

Pri spomenutí ražna Bedárek obledal. Valach ale celkom chladne vytiahol z kapsy kus slaniny, nastrčil na ražeň, poopekal ho trochu nad vatrou a strčil Bedárekovi do úst:

„Na, takúto masnú zapečenú zjedz, jak si nie „Machajdesom!“

Chudák Bedárek od veľkej ochotnosti slaninu ani nekúsol, ale ju iba prehltol; bo hviezda osvobodenia ligotala sa mu v nej.

„Zaspievaj nám ešte: „Z hĺbokosti volám k tebe,“ — nech vidíme, či bude z teba aspon rector, keď nie kňaz!“

I začal nevoľný Bedárek prenikavým hlasom, a ozaj „z hĺbokosti“ núdze svojej spieval nábožne. Valasi ale už či touto jeho núdzou a či nábožnosťou preniknutí, rozvážovali mu ruky i nohy a najstarší vstrčil mu celý nenarušený balík banknôt ukradomky do vaku.

Tak, tak, myslel som si na svrčine, nech mily Bedárek ešte trochu i potom potrápi sa, kde si peniaze najde. Tak hľa, takto som mu chcel strachy nahnať, ale neublížiť! A veru dobre sa to preminulo — môj kompan ani netuší, kto mu tuná klepec postavil.

V tom zamyslení ani nepobadal som, že moji dobrodruhovia z víťazného poľa bitky už zmizli, už ledva jedného z nich zazrel som kozím skokom prešmiknúť preč za vrcholec grúna. Z podivenia vytrhol ma rachot bričky dolu na hradskej.

Moji dobrodruhovia nebudaj zavčasu zarezali jej príchod a preto zmizli a mne by to tiež bolo šupelo, keby som nebol býval v dobrom úkryte.

Brička zastala a ja som vlastným očiam neveril! Na bričke zazrel som najprv Hladovského a pri ňom bradatého pána, jak iste slúžneho; bo vedľa kočiša tu i stoličný hajdúk skáče dolu a pripevňuje na páse visiacu šablicu.

„Tuná,“ ozve sa smelý už teraz Hladovský, „tuná to bolo; na tomto mieste nás predstáli. A Bože môj! o mojom kamarátovi ani šlaku ani znaku!“

„Jaj, jaj, tu som!“ zabeloval Bedárek, ktorý prirodzeným pudom hnaný pospiechal tatam, kde ľudí očul.

„Či v skutku zbojníci vás predstáli?“ opytoval sa slúžny prísny inkvizitorským hlasom.

„V skutku a to šiesti ozbrojenci; Iudia ukrutní, chceli mi šiju páraf,“ odpovedal polo smele, polo ešte v strachu opýtaný Bedárek.

„Tu rýchle zakročenie potrebné! Sadajte na bričku!“ velel slúžny a dodal ešte vyvýšeným hlasom:

„Pandúri idú mi v úsrety z Kráľovian a nesmujú byť už ďaleko; ti zbojníkov hneď vysleda.“

Tuším nechcel pustiť sa v nerovný boj so šiestimi — jako očul — ozbrojencami, ale radšej týmto slovom vopred jich zahnať a poraziť; bo i brička už hrmela dolu hradskou a ti piati na nej.

Hm, zašumelo mi to všelijak okolo srdca. Pán slúžny mohol túto historiú obrátiť nie na žart a ja z úzkej doliny nemal som kaďial umknúť na sľadenie vyslaným pandúrom. No, posmelil som sa, že som v ničom neprežradený a jak by ma pandúri pristavili, ľahko vykrútim sa jako o ničom nič nevedúci. Ba čoby ma blízkosť vykonnej moci i ďalej bola omínala, skoro to ustúpilo horšiemu zlému zo zakončenia tejto udalosti nevyhnutne vyplývajúcemu, totiž: „Kto druhému jamu kope, sám do nej upadá, — či — chytil som sa sám do opravdivého supplikantského klepeca, tým dvom pomohol som na rýchlu bričku a ti teraz majú dobrý skok predomnou upoteným pechúrom, vysupplikujú mi celý Turiec vždy z dom na dom vopred!*)“

(Pokračovanie nasleduje.)

*) Touto kapitolou končia sa vlastne zápisky L. Kubániho o jeho supplikantských dobrodružstvách; my, chtiac jich v tomže smere a z tejže časodoby a z vlastnej zkušnosti ďalej nadpriatť a trochu zavíšiť, už ukončenie kapitoly máličko premenili sme a pokračujeme ďalej. P. D.

Kráľ Tatier.

Krátka na chlapskom poprsí košela
 Barvy zelenej, sťa živý list lipy;
 Valaška v hrsti z rídzieho oceľa
 A okom modrým čistá duša kypí.
 Na pleci kabaň vlečno povesená
 Biela, sťa húska na Váhu hladine,
 A noha strmná, horou vychodená
 V krpce pod návlak úhľadne sa vyne.
 Na hlave klobúk zlatom obíjaný,
 Pásom opasok lesklý po ramená,
 V prav'-lavo vrkôč v troje zapletaný
 Visí s cedilom až niže kolena.
 Lavica miesto smrtnosnej bročnice
 Drží lahodne píšťalu z javora,
 Nad ktorej hlasom rozohní sa líce,
 Keď nim pieseňka šumie z dol do hora.

Nuž kráľ to Tatier?

Ten náš bohatier?

Bača! divých hôr-lesov obor tichý,
 Jakých len dobrá slavianmati chová,
 V strastach pokorne hľadí na svet lichý —
 Svätá mu vôľa matkina, otcova.
 Bača — a preca kráľ Tatier mohutný!
 On v týchto čujnej panuje svätine
 Od jara, keď sňah zmizne bielosmutny,
 Až sa jaseňou leto nepomine.

* * *

Na zlatorudých skalách postaveny
 Kriván-velikán v nadzemskej výšave
 Tvori trón pevný na svojom temäni
 Pre kráľa Tatier v nezmenenej sláve.
 V čiernych oblakoch širé more blesku
 A hromov divých zemtrasná ozvena:
 To viera stála v nadpramoc nebeskú,
 Z duše hlbiny kráľom Tatier ctená.
 Ten orol, čo si vážnym letom pláva
 Na brkoch smelých v nebesách do kola,
 Je sobrazená rodinná zástava,
 Ktorá ku vzdoru kráľa Tatier volá.
 Tie bezdnie jazier roztočných ozorá,
 V nichž tajno sídlia sriebrovlasé Vily,
 Sú svetovody, loďonosné morá,
 Čo kráľa Tatier v štýr' strany spojily.
 Verou volení toť valasi bystrí,

Čo majú strážiť obecné imanie:
 To kráľa Tatier radcovia, ministri —
 On váhu klade na jích dobrozdanie.
 Dávna koliba — salaš na polane
 V strachrodných bralách lesom otočená:
 To hrad prepevný, nech sa čo chce stane,
 Pre kráľa Tatier po rode zdedená.
 V džbánach kameňných slzočistá voda,
 V komore mlieko, sýr, mäd, chlieb počerný,
 V krásnom úbočí voňavá jahoda:

To kráľa Tatier stôl kryje nádherný!
 Nocou nad hradom hviezdy tiché dlejú,
 Na stráž ihravá tamtu vatra horí:
 Tam pri vetierka lúbeho záveju
 Spí si kráľ Tatier do zjavenia zory.
 Keď sa tichá noc v zlatej zore tratí,
 A blesk slniečka v prvotnej velebe —
 V bozkoch horúcich s prírodou sa bratí
 Prerodiač túto v sobrazené nebe:
 Tu kráľ bezmenný Tatier dávnovekých
 Opúšťa hrad svoj — ide po svobode
 Tam na kobercoch kvetín, bylín mäkkých
 S vesmierom celým vo skrušenej shode.
 Za nim bezčtetné tiahnu vojska čaty —
 Ovečky tiché po stínnej dúbrove,
 Bijúc žitíja boj na korist' bohatý
 V perlami rosy blýskajúcej tráve! —

Oj kráľuj ďalej vo zdedenej sláve
 Dávny kráľ Tatier, prostý syn prírody!
 Buď opatrný na hlasy nepravé,
 Bys' sláviť mohol s rodom veľké hody.
 Uvažuj sväte na svojej výšine:
 Čis' obtočený pravými proroky?
 Bo loď sa pukne a v mori zahyne,
 Keď ju neriadi správca bystrooký.
 Či znáš, že trpiac prosí ten sloviaľud,
 Čo tam pod tebou teskné dumky spieva?
 Nuž — znič myhom ten bezbožný sveta blúd,
 V ktorom o pomoc stesk mŕtvo odznieva.
 Vernost' národov, nech je tvoja pýcha!
 Tam blaho, kde sa práva vážia dobre:
 No, národ Tatier smúti, bôľne vzdychá,
 Že v dome vlastnom o kus chleba žobre.

Jozef Jančo.

Malkotenti.

Historická povest od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

V.

Pohromy Malkotentov.

Po bitke pri Prešporku, v ktorej okolo 2000 Tatárov a spolčených s nimi Malkotentov padlých na poli ležať zostalo, vyhnatí boli sedliaci z blízkyh osád, aby pochovali mrtvé telá.

Cisárskym padlým vojakom urobil sa spoločný čestný pohrab; jich mrtvolky boli oddelené od druhých, a na mieste cirkevnými kresťanskými obrady vysvätenom ku večnému odpočinku pochované. Mrtvolky Tatárov a Malkotentov boli do veľikých jám hromadne pohádzané, vápnom zasypané a bez všetkej počestnosti zahrabané. Bolo medzi týmito i ťažko ranených nešťastníkov, ktorí s pretatou hlavou alebo s prestretenou nohou vo svojej vlastnej krvi tam ležali, i nebolo nikoho, ktoby sa bol nad nimi smiloval a jim aspoň kaľišťok studenej vody podal a rany jejich obviazal. Keď vykvrácali a bledá smrť smilujúce sa nad nimi objala jich do svojho chladného náručia.

„Ach Bože môj!“ vzdychol si jeden sedliak, menom Jano Vrba idúc tadiaľ so svojim susedom Ďurom Pobeňajom. „Veru je to len smutne, taktó umierať. Bratku Ďurko, mne je ti teraz tak clivo a tak smutno kolo srdca, žebych sa slutoval i nad tým hla Psohlavcom, keď bych ho ku životu vskriesiť mohol!“

„Ludia, jak ste z Boha, smilujte sa a podajte mi studenej vody, lebo mi jazyk i ústa zhoria,“ ozval sa z pomedzi mŕtvol slabý hlas.

Vrba priblíži sa ku nemu a zvolá:

„Jaj Bože môj, veď ten tu leží v pravej kaluži krvi a jako je dorúbauý, až hrôza na to hladieť. Poručeno Bohu; ja bych ti človeče z drahej duše rád zpomôct, len poshovej máličko, bežím po vodu!“

Po malej chvíli doniesol z potoka v klubúku vody, a najprv dal sa ranenému napiť, potom mu hlavu, tvár i ruky od sadnutej

krve poumýval a spolu s Pobeňajom odniesli ho do blízkej dediny, kde Vrba býval, zložiac ho v jeho dome na postel. Ranený bol veľmi nevládný, zimnica ho lomcovala. Za dakoľko dní jako čoby na vlase visel medzi životom a smrťou. Domáci obvazovali a liečili jeho rany. I nedozvedeli sa, kto, a odkiaľ je? Prešlo dakoľko týždňov, i počal pomali k sebe prichodiť, rany jeho sa hojily, zacelievaly.

Raz príbehla starostlivá gazdinka zo strachom do izby, hovoriac ku nemu:

„Pán vojak, naši ľudia hovoria, že sa vojsko blíži ku našej dedine. Obávame sa, že keď vás tu najdú, či azda nebudú s vami zle nakládať?“

„Opýtajte sa, dobrí moji ľudia,“ hovorí nemocný, „jaké to má byť vojsko, či cisárske, či Tökölyho?“

Do izby vkročil hospodár a riekol:

„Naši ľudia hovoria, že to od Viedne utekajú Tökölyovci, a že jich cisárski naháňajú.“

„Tak teda oznámte veliteľovi,“ doložil nemocný, „že u vás leží ranený Bradáč.“

Po chvíli vtiahlo vojsko do osady, po predku s oddielom jazdy Petneházy, za nim Tököly v myšlienkách pohrúžený viezol sa v nádhernej koči, pred ktorým nesená bola veličinná zástava, potom šla jeho pechota, s bubnami a zástavami.

Vrba prehovoril s Petneházom, ktorý to hnedky oznámil Jánokymu a ten pospiechal do domu, v ktorom ležal Bradáč. I potešoval ho, že keď je už na tolko lepšie, aby sa mohol na vozíku ďalej viezť, že ho dá dopraviť až na Hrachovo, žeby sa tam celkom vyliečiť mohol.

„Pri Viedni,“ hovoril Jánoky, „zlomená je prevaha Turkov, zhyulo jich tam okolo 70.000. Už teraz len pri svojich Dunajských pevnostach chcejú svoje sily zobrat, a cisárskym sa proti postaviť. My sme mali už Prešporok v moci, keď nás zastihla táto pohroma. Za nami v pätách tiahne jenerál

Schultz s 8000 a my by sme radi pretiahnuť bitku, až sa posilníme.“

„Keď je tak,“ riekol Bradáč, „teda vás prosím, nenechajte ma tu, dajte ma odviezť do Levíc; tam pri známych svojich môžem sa liečiť do času, a potom s vašim privolením, dal bych sa odviezť na Hrachovo.“

Jánoky odobril úmysel Bradáčov.

A keď obydvaja štedre obdarovali domácich a jim srdečne ďakovali za jejich kresťanskú dobročinnosť a milosrdenstvo, sám domáci hospodár zapriahol svoje koníky do vozíka. Najprv ustlal slamu, a na to periny, do ktorých ukrútili nemocného. Tak ho v sprievode dvoch vojakov, voľným krokom viezol v tú stranu ku Levicam.

Vyzvedači Tökolyho oznamovali mu, že cisárska armáda na troje sa rozdelila. Lesley s jedným oddielom šiel do Slavonska; Karol z Lothringu, ktorý zase dostal nové posily z Nemecka postupoval dolu vedľa Dunaja a zaujal Ostrihom a Pápu; Schultz zrovna tiahol za Malkotentami a tak sa zdalo, jakoby bol zamieril ku Novým Zámkom.

Náčelníci Malkotentov držali porady, čo by teraz mali podujat a jako ďalej pokračovať? Jedni tak, druhí ináče narádzali. Naposledy rozhodol Tökoly. Nové Zámky, v nichž boli Turci posádkou, majú sa držať za každú cenu. I poslal veliteľovi dôležitej tejto pevnosti značné posily. Schultz pritiahol s dobre ozbrojeným a na kázeň vojanskú navyklým vojskom. Keď došiel i Karol z Lothringu, veľikú prevahu mali cisárski nad Malkotentami a Turkami.

A to rozhodlo túto bitku. Ač Turci i Malkotenti i pešiaci i jazda, bojovali udatne a s odvahou, preca strelba cisárskeho vojska porážala a trhala jich pevné rady tak, že sa klátiť počali, až konečne ťažká jazda Čechov a Moravanov rozrazila jich. Dali sa na útek. Cisárski obrátili svoje delá oproti pevnosti, vystrieliť priestorné otvory a dobyli zámok útokom.

Tökoly svoju veľikú nevoľu nad touto ztratom dal obzvlášte pocítiť mestu Trnave. Zmocniac sa mesta, olúpilo jeho vojsko a z veľikej čiastky ho vypálilo; z kostolov a kláštorov, všetky drahocenné poklady a pamät-

nosti Malkotenti rozchytali, oproti mníchom najme Jezuitom jako svojim úhlavným nepriateľom zúriili.

Po ztrate Nových Zámkov vyšli hneď Malkotenti z Nitranska a Trenčanska.

Na úteku od Nových Zámkov zišli sa na ceste Lišaj s Dolniakom.

„Bratku,“ započal Dolniak, „dákosi nám to počína ísť dolu vrškom.“

„Už sa ti to ten svet krutí vždy na čertovom kolese,“ odpovedal Lišaj, „jedon sa rukami nohami hore po ňom driape, druhý sedí na ňom na vrchu moci a slávy, tretí letí z neho už dolu hlavou a štvrtý leží pod nim hore značky rozprestrený v kaluži. Tak sa ti ono vrtí s ludmi a s národami od pokolenia do pokolenia, od vekov na veky. Nemysli si bratku, že to koleso azda teraz už tak zastane a bude stáť, jako je! Len kým my žijeme, kto vie kolkoráz a jako sa ono zvrne? A potom ešte, keď nás tu nebude viac!“

I poberali sa za plukami, vedenými Tvarovským, Malopoľským a Petneházým.

Nedlho mal pokoja nemocný Bradáč v Levicach.

Náhle doletel chýr, že knieža z Lothringu obrátil sa oproti Levicam.

Malkotenti dostali sa medzi dva ohne.

Velitel pevnosti vidiac hroziace mu nebezpečenstvo, dal odviezť Bradáča do Štiavnice, zkađe na Bystricu, a slabý ešte na tele dostal sa na Hrachovo, kde ho nalakaná Marienka s veľkou útrpnosťou prijala. Bradáč ujistoval, že v jej blízkosti i smrť by mu bola milšia, čoby hneď i skonat musel. Ona pochytiac jeho trasúcu sa ruku, hovorila, že nesmie umrieť, že všetko chce vynaložiť na to, aby sa uzdravil; bo vždy neprajné chýry dochodily o Malkotentoch. Isiel i chýr, že knieža z Lothringu nielen Levíce ale i Novohrad a Filakovo vybojoval, zkađe Koháryho väzňa vyslobodil. Počul tiež, že Malkotenti v Baňských mestách sa opevňujú, chcejúc sa tam brániť všetkými silami oproti Schultzovi. To jedine lutoval, že nemohol tam byť svojim na pomoci, ktorí jako sa vôbec hovorilo, tam po chlapsky sa držia. I robil si sladkú nádej, že tam samému Schultzovi budú v sta-

ve odolať. Marienka vyprávala mu, že knieža z Lothringu obrátil sa zase proti Turkom ku Dunaju, a jako počula na blízkom Skalníku, zaujal už Vyšegrad, Vacov, i Pešť po porážke Turkov, ba pri Sv. Ondreji prešiel prez Dunaj a zbil Seraskiera pri samom Budíne.

Bradáč na to riekol, že to všetko môže byť, ale i o tom že je presvedčený, že Budín do moci nedostane. Tam mali Turci veľkú posádku, tam ležali jích svätí, a všetky sladké rozpomienky. Budín bol jim jakoby talismanom jích moci a slávy.

Okolo Štiavnici trvala po viacej dní tuhá strelba!

Po vrškoch i dolinách, všade sa potýkali a prehánali Nemci s Malkotentami. Malkotenti obsadili všetky okolité vršky sytnianske, zatarasili cesty a bránili priechod, aby sa Nemci k mostu ani zblížiť nemohli.

Schultz prevodil svoje manévry, nedal jim ani oddychu, i napádal jich hneď zľava hneď zprava, hneď v čele, hneď od chrbta. I nevedeli, z ktorej strany padne na nich jeho hlavný úder. Raz zpozorujú Malkotenti, že všetky čaty nemeckého vojska od Sv. Antola pohybujú sa hore ku Štiavnici, a hneď všetky svoje sily obrátili v tú stranu.

Na Vindšachte zostal Malopolský s malým oddelením pechoty na pozorovanie proti možnému prevrpeniu. Chlapi jeho poslúchali s napnutosťou hmot zbrane, krik a strelbu na strane od Antola.

I zafičia kule a zrachocú pušky naproti nim. —

Nemci jich prepadli.

Poliak Malopolský nedajúc sa prestrašiť, stál jim v čelo, kázal páliť, a dodával všetkým ducha, aby neustúpili z toho stanoviska ani na piad.

Zafičí kulka a Malopolský padá na zem s vykrikom: „S Bogom ojezyna!“

Malkotenti napadnutí taktó i z boku i od chrbta, utahovali sa bojujúc nazpät ku Štiavnici a vidiac, že sa tu ďalej udržať nemôžu, v neprestajnom potýkaní sa s nemeckým vojskom pritiahli ku Hronu; tam predjúc na druhú stranu rieky, roztrhali most a vystavili svoje delá, aby nepriateľovi zabrá-

nili priechod. Nemci prebrodiac na druhom mieste rieku, napadli jich zase a donútili, že najprv ku Zvolenu, potom do Bystrice ustupovať museli, odkiaľ po ustavičných šarvatkách, vyhodení boli do Turca. Tak sa jim vodilo i v Kremnici, ktoré mesto pre svoje hornaté polozenie bolo neprihodné k tomu, aby sa kolo neho táborom boli mohli s prospechom položiť.

V Turci nemali tak pevného miesta, pod jehož ochranou by sa boli mohli udržať a menšie zámky i jich hradby hrubá strelba Nemcov skoro porúchala.

Tököly, aby doplnil a rozmnožil svoje vojsko, vždy a vždy nové voje žiadal od stolíc; jako i peňažité poplatky, kone, zbroj, potravu vynucoval. A to robili i cisárski.

Tököly po mestách i stolicach samých svojich prívržencov staväl do úradov; cisárski ale vojvodcovia na vzájom oproti prívržencom Tökölyho jako najostrejšie pokračovali. Zo všetkého toho povstäl veľiký zmätok na všetky strany, veľiká čiastka zemänov bola v ustavičnom prenasledovaní a na úteku. Jedni utekali pred cisárskymi, druhí pred Malkotentami. A keď Malkotenti i z banských miest do Turca a Oravy vyklúdiť sa museli, tu už nielen zo Zvolena, kde mal Tököly mnoho prívržencov, ktorých náčelníci boli Radvanský a Géci z Garamseku, — ale i zo všetkých okolitých stolíc úhrnkom utekali za Tökölym.

Toto bolo Malkotentom na závade v jejích vojanských pohyboch, to jim robilo mnohé starosti a nevčasnú bázeň.

Keď Malkotenti, ani v Turci, ani v Orave na dlho cisárskym odolať nemohli, tiahli so všetkými svojimi silami hore Liptovom od Ružomberku do Mikuláša. A tu Ferko cigán vidiac, že i z pánov nie jedon, kde mohol, na stranu uskočil, urobil tak, jako keď potkany opúšťajú topiacu sa loď; v tichosti odišiel nočného času z tábora Malkotentov a usadil sa so svojou Sabinou v cigánskej kolibe, a žil tu, jako čoby sa s nim nič nebolo dosiaľ prihodilo. Keď sa ho dakto zo starých jeho známych dopytoval, kde sa túlal za tak dlhy čas, uhnul plecami a odvetil chladno:

„Hm, moju kožu som nosil po trhoch na predaj, a nenašiel sa kupec na ňu. Chod i ty do trhu, teraz sa už ľudské kože dobre míňajú!“

Lišaj, keď po toľkých trampotách a vystatých nebezpečenstvách uzrel svoj rodní kraj, svoj otcovský dom, domácich a priateľov, — zaplakal od radosti; keď ale skoro na to bolo sa mu lúčiť s tým jeho rodným krajom, zmocnila sa jeho srdca tesknota, žiaľ a nevyslovná bolesť. Lež keď povážil, že jeho osud, s osudom Tökölyho tak pevne bol sviazaný, poddal sa svojmu osudu, a šiel ďalej pevným krokom. A idúc hore Liptovom, kedykoľvek pozdvýhol oči svoje a pozrel na ten velebný Kriváň, slzy ho zalialy.

Kým ešte zámky gemerské, povestný

Muráň a Krásnahorka, z ktorých Malkotenti značnú podporu dostávali, boli v rukách Tökölyho, myslel si i on, že z tej strany je bezpečný, a že bude mať času na Spiši sa zotaviť, svoje sily rozmnožiť, a opierajúc sa na tieže pevnosti, Nemcov znovu napadnúť a poraziť. I v tom prevelmi trpkó zmýlil sa Tököly. Ani Muráň, ani Krásnahorka nemohly vydržať dlhé obleženie.

Hrady gemerské jedon po druhom padaly do rúk vojov cisárskych.

Zemánstvo, ktoré prialo Tökölymu, bolo uväznené a vojvodcovia cisárski brali všetkú mládež do svojich radov vojanských.

Zle, nedobre bolo s Tökölym a jeho prvržencami.

(Dokončenie nasleduje)

Pritomnosť.

Strmým letom prítomnosť uháňa, —
Zaslosť je to, čo po sebe nahá;
Ta viac nepríde, kde už raz bola — —
Nám zostáva — len pomniénka drahá.
Strmým letom pádi, ženie vopred,
Budúcnosť šerú v minulosť preváľa;
Čakáme dejstvá — — a šumom časov
Ona zkáže nám, že vec — — už odstálá!
Nič nie celé, čo v minulosť trhla,
Výjav výjavom v dej jedon nadpriada, —

V ktorom vyvoj, pokrok človečenstva
Historia v obraz veľkolepy skladá. —
— Kto v zaslosti hľadá sa ztratený,
Tomu nádej na život uchodí — —
Pritomnosť ho na krehkosť pomína,
Myslou mu len pomniénka lahodí; —
Koho ale zárod síly z minulosti
Za cieľ túživým robieva po boji:
Toho si prítomnosť v mužské vodi činy
A nádejou vo zdar budúcnosti koji.

Samo Medvecký.

Výlet na Vyšegrad.

Inspice natales Vysegradi, et funera dices:
Destruxisse homines, sed posuisse deos.

Mathias Bél.

Utešený letní je deň — deň jakoby vybraný k výletu milému.

Uradosťnený poberám sa v čas ráno k drahému priateľovi Dr. P. Matúškovi. bo on výlet ten navrhol.

Čo ma všetko tešilo, nie som v stave tak naraz vysloviť: či, že z katakomb, veľkomestských stavísk sa jako ptáča z klietky na svobodu vymotám, či, že v pekný deň

plavbu po Dunaji na utešene vystrojenom „Petóřim“ *) konať budem, či, že bojovníka národného vo Vyšegrade pozdraviť mi bude možno, či, že s tým vystúpim na výšiny milé z týchto duchamorných nížin prosaických, ktorý zastupuje Kriváň a ľud jeho v mori živlov nepriateľských, aby sme sa pokochali

*) Meno parolode.

tak, jako niekedy pod upätím Kriváňa v tie nadšenia plné časy, keď sme spievali:

„Tam pod hájom materiná dúška,
Bude našim ablegatom pán Petor Matúška!
Pán Matúška človek spravodlivý,
Bude našim ablegatom, nech ho Pán Bôh živi!“

Všetko to prebiehalo myslou i srdcom mojim a bolo mi raz zase tak, jako to náš podivný Janko Král spieva:

„Keď mysly behajú jak mušky na slnci,
A city ihrajú jak bublinky v hrnci.“

Pri raňajkách bolo živo.
Leď ešte pol hodiny stáť mala.

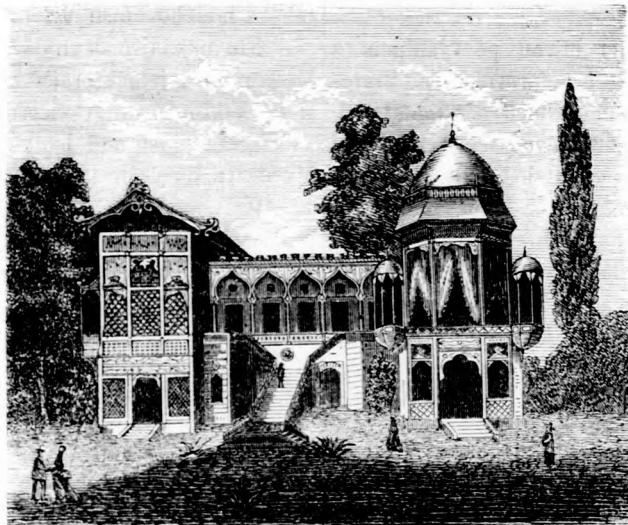
a s tým obrazom celý kultus v Baji provodzovať. —

Hovorte, čo chcete o neskromnosti, posudzujte trebars tak ostro tento čin, jako sám p. Horváth to v priateľskom rozhovore urobil — ja hovorím, nech to probuje kto zo slovenských spisovateľov — a preto dakujeme Bohu, že musíme byť — skrovnými.

Cengajú — s Bohom Babylon velmesta!

Srdce sa nám šíri, letíme hore Dunajom.

Cestovateľov nebolo mnoho. Pokojne pohrúžiť teda mohli sme sa my dvaja v priateľský rozhovor a rozvíňovať svoje náhlady.

SVETOVÁ VÝSTAVA VO VIEDNI. III. CERCLE ORIENTAL.

V kiosku pred redutou sišli sme sa s kollegom môjho spoludruha cestovného, so snemovníkom a ministériálnym radcom Horvathom.

Na čase boľo napadnutie ministra Paulera skrze malého Pulskeho. „Borszemjako“ práve odniesol karikatúru snemového toho vystúpenia. Politizovali sme. Pulszky je nadaný suhaj, ale to sa mu preca za nešetnosť pripisovalo. No, sú rozličné cesty k sláve a čas toho je tu. Spomínaný bol i Koloman Tóth, spisovateľ a básnik. Tento k svojej oslave celé processie v Baji sriaduje, keď sa raz u prered svojich voličov ukáže. Najnovšie vraj si namyslel a skrze svojich voličov i pekne krásne previesť dal tú myšlienku, na pamiatku dať sa skvostne vymalovať

Pekne je to plávať hore tým Dunajom, ktorý nás hneď úrodnými poliami, hneď pekne ležiacimi vrškami Budinskými a Vacovskými, hneď pohľadom na uhladne ležiace mesto Vacov s biskupským a inými kostolmi a väžami baví.

Čo ďalej hore, to je vidiek krajší, a keď dochodí sa k Velkej Maroši, cez ktorú na lavo temer každú štvrt hodinu hneď hore hneď dolu jedon železniční vlak letí a na pravo Vyšegrad s rumami zámku vidno — máme pred sebou tú najutešenejšiu panorámu.

Pri vystúpení z parolode vo Vyšegrade prekvapily ma u päty vrchu toho, na nomž rumy zámku stojá, tri villy, ktoré istým pánom Lichtensteinovi, Bakodymu a Görgeymu patria.

tak, jako niekdy pod upätím Krivána v tie nadšenia plué časy, keď sme spievávali:

„Tam pod hájom materiná dúška,
Bude našim ablegatom pán Petor Matúška!
Pán Matúška človek spravodlivý,
Bude našim ablegatom, nech ho Pán Bôh živi!“

Všetko to prebiehalo myslou i srdcom mojim a bolo mi raz zase tak, jako to náš podivný Janko Král spieva:

„Keď mysly behajú jak mušky na slnci,
A city ihrajú jak bublinky v hrnci.“

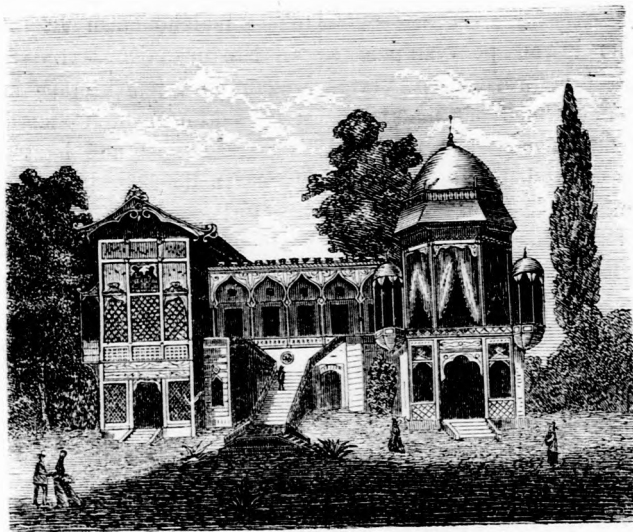
Pri raňajkách bolo živo.
Loď ešte pol hodiny stáť mala.

a s tým obrazom celý kultus v Baji provodzovať. —

Hovorte, čo chcete o neskromnosti, posudzujte trebars tak ostro tento čin, jako sám p. Horváth to v priateľskom rozhovore urobil — ja hovorím, nech to probuje kto zo slovenských spisovateľov — a preto ďakujeme Bohu, že musíme byť — skrovnými.

Cengajú — s Bohom Babylon velmesta!
Srdce sa nám šíri, letíme hore Dunajom.

Cestovateľov nebolo mnoho. Pokojne pohrúžiť teda mohli sme sa my dvaja v priateľský rozhovor a rozvíňovať svoje náhlady.

SVETOVÁ VÝSTAVA VO VIEDNI. III. CERCLE ORIENTAL.

V kiosku pred redutou sišli sme sa s kollegom môjho spoludruha cestovného, so snemovníkom a ministeriálnym radcom Horvathom.

Na čase bolo napadnutie ministra Paulera skrze malého Pulského. „Borszemjako“ práve odniesol karikatúru snemového toho vystúpenia. Politizovali sme. Pulszky je nadaný šuhaj, ale to sa mu preca za nešetrnosť pripisovalo. No, sú rozličné cesty k sláve a čas toho je tu. Spomínaný bol i Koloman Tóth, spisovateľ a básnik. Tento k svojej oslave celé processie v Baji sriaduje, keď sa raz u prosred svojich voličov ukáže. Najnovšie vraj si namyslel a skrze svojich voličov i pekne krásne previesť dal tú myšlienku, na pamiatku dať sa skvostne vymalovať

Pekne je to plávať hore tým Dunajom, ktorý nás hneď úrodnými poliami, hneď pekne ležiacimi vrškami Budinskými a Vacovskými, hneď pohľadom na uhladne ležiace mesto Vacov s biskupským a inými kostolmi a väzami baví.

Čo ďalej hore, to je vidiek krajší, a keď dochodí sa k Velkej Maroši, cez ktorú na lavo temer každú štvrthodinu hneď hore hneď dolu jedon železniční vlak letí a na pravo Vyšegrad s rumami zámku vidno — máme pred sebou tú najutešenejšiu panorámu.

Pri vystúpení z parolode vo Vyšegrade prekvapily ma u päty vrchu toho, na nomž rumy zámku stojá, tri villy, ktoré istým pánom Lichtensteinovi, Bakodymu a Görgeymu patria.

Pri videní celého okolia napadlo mi veľmi to: prečo takou hroznou luxuriositou obzvlášte tá Lichtensteinová villa sa stavala? Z vonku to vyzerá jako nádherný palác, ale mne prichodilo na um to z písma: „nač ztrata táto?“ —

Viem oceniť veľkomestské monumentálne stavby a domy; ale na vidieku je to najkrajšie, čo je najjednoduchšie. I pravdu mal p. Viktorín, že opisujúc niekdajší Vyšegrad, terajšie daromné luxuriosné villy u päty jeho ani za spomenutia hodné nedržal, lebo čo má sláva staroveká, historická s takýmto luxusom švindlerským dnešného materializmu?

Podíduc trochu ulicou po vystúpení z parolode sretli sme sa s preveleb. p. Viktorínom, ktorý po uvítaní hneď nás oddal vodičovi, Nemcovi rozpravnému, jehož ústa ani cestou ani pri prezeraní jednotlivých partij rumov hradných nikdy neustanú.

Šli sme do Šalamónovej väže, kde je byt pre strážcu rumov tak usporiadaný, žeby starožitnosť narušená nebola a odtiaľ hore pohodlnou už teraz cestou kluckovitou. Vyrozumeli sme od vodiča nášho, že preveleb. p. Viktorín sám cestu tú vymerával, planirovať, sriadil dal, miestiská, kdeby lavice pre oddych určené stáť malý, vyznačoval, áno i vlastnoručne a neunavene tu pracoval.

Oddychovali sme si často a požívali vozduchu balsamového.

Najlepšie sa nám líbilo na „Matiašovom miestisku,“ odkiaľ je utešený výhľad do doliny a na Dunaj.

Zámok tento bol od dola s vrcholcom spojený, na spodku vlastne byly byty kráľovské izby jedného času, na vrchu pevnosť vojskom obsadená, chrám a tiež kráľovské bydlá. Vchod do brány najvyššieho bydla zámku ukazuje nám cestu, ktorá cez vrchy má sa tiahnuť až do zámku Budína a ktorou vraj bol Vyšegrad s hradom Budínskym kedysi spojený. Karol Robert bol krásne dolniu časť i park italský vystavil a tu sa osadil — a toho času sa tu odohrala tá tragická udalosť nevinnej Kláry Zachovej a celého jej rodu.

O železnom pozlátanom kríži skrze pre-

veleb. p. Viktorína vystavenom, známo ct. obecenstvu slovenskému, ktorý Kláre Zachovej pamiatku i taktu v čerstvosti zachovať má. Vystavený je kríž tento na veľmi strmom úskalí pod zámkom, kde ho sám pán Viktorín dla rozprávania vodiča nášeho vlastnoručne upravoval, slavnosť processiovú, viac národného, nežli náboženského rázu r. 1869 pri ňom sriadiac, ktorú noviny svojim časom pekne opisaly.

My sme všetky kúty rumov Vyšegradu s našim rozpravným vodičom poprezerali, no opisovať to už či historicky či jakokolvek ináč obsirnejšie, nepatrí do úzkeho rámcu tohoto malého opisu vyletu nášeho.

Kto nekdajší slavný stav i stav úpadku Vyšegradu i jeho terajší znať chceš, opatri si p. Viktorínovu „Concordiu“ alebo knihu „Vyšegrad einst und jetzt“ a potom uvidíš. My sa tu do remesla jeho miešať nebudeme.

I slyšme samého p. Viktorína, čo píše v almanahu „Concordii“ na str. 174—176:

„Prvé povstanie Vyšegradu, jako to z väčšej čiastky i pri iných podobných budoviskách pád je, prikrýva závoj dávnovekosti. V žiadnych i v tých najstarších listinách nemožno sa dočítať: kedy a od koho hrad ten vystavený bol. V takomto nedostatku hodnoverných svedoctví pozorlivý skúmateľ hľadí z menej istých avšak z pravde podobných okolností zavierať na udalosť, jež pravdivosť nepodvratne odôvodniť nemôže. Ponevác meno Vyšegrad (vysoký — vyšší grad = hrad, teda: Vyššíhrad) čisto slovanské je, s veľkou vieropodobnosťou sa musí zavierať, že v siedmom, lebo ôsmom stolytí tieto strany obývavší pannonskí Slované hrad ten vystavili; a ponevác z dvoch čiastok, nižšej totižto pod skalou rozloženej, a vyššej na vrcholci skaly sa vypínajúcej pozostával, *Vyšším hradom*, alebo dla tehďajšieho spôsobu mluvenia *Vyšegradom* ho pomenovali. Uhorský dejopisec Turóczy sa síce domnieva, žeby založenie Vyšegradu ešte za času Hunnov, alebo Avarov počiatok svoj bolo vzalo; lež Turóczy vidí sa zapomínať na tú okolnosť, žeby Hunnovia hradu od seba vystavenému nikdy slovanské meno neboli dali, a žeby sa na ten pád letopisy Veľkého Karola oproti Avárom

bojovavšieho, o tejto pevnosti byly musely zmienit; čo keď sa nestalo, zavierame, že Vyšegrad vtedy ešte nepovstál, ale len pozdejšie od poddunajských Slovanov založený bol. —

Starodávni spisovatelia Uhorska, vyjmúc nektorých, voskrz sú toho domnenia, najnovější literati to samé potvrdzujú; k. p. Fényes, ktorý vo svojom zemepisnom slovníku doslovne píše: „Hogy itt már a Magyarok kijövetelekor vár állot, az bizonyos, s hogy építői *tótok* lehettek, nevez is bizonyítja, mivel Vysegrad annyit teszen, mint Magas Vár, s a régi oklevelekben*) altum castrum (altus lapis) név alatt fordul elő.“

Prvá zmienka o Vyšegrade čini sa v listinách Andreja I., uhorského kráľa, ktorý tuto okolo r. 1055 kláštor pre mníchov sv. Vazilea staroslovanského obradu založil. Pozdejšie sa stal Vyšegrad pamätným skrze uväznenie v ňom Šalamona kráľa. Šalamon, syn Andreja I., po náhlejši smrti strýca svojho Bély na trón kráľovský dosadnúc, zijúci pod záhubným vplyvom grófa Weita a Irneyho, s bratrancami svojimi Gejzom, Ladislavom a Lambertom sa snašat nemohol, prečo keď nenávisť a žiarlivosť k zjavnému boju vypakla, Šalamon premožen a trónu zbaven bol. Keď pozdejšie Sv. Ladislav po smrti brata svojho na trón dosadol, smeril sa so Šalamonom, v Nemecku až dotiaľ vo vyhnanstve žijúcim; tento však súc ducha nespokojného, svobody a návratu svojho do vlasti, ku zavraždeniu Sv. Ladislava, s oddanými sebe nektorými chcel použiť; lež prv, jakoby hriešny svoj úmysel bol mohol uskutočniť, je lapen, a vo Vyšegrade uväznen r. 1082, odkiaľ teprv po poldruha roku, pri príležitosti vyzdvihnutia telesných ostatkov Sv. Štefana, vysvobodený bol. —

Od toho času, až do roku asi 1311, keď Karol I. nápoľský nazvaný, na Vyšegrade svoje stále kráľovské obydlie založil, nič sa zvláštneho o hrade tomto v dejepise nenachádza. S dejinami panovania Karola I. ale je Vyšegrad skrz mnohé slavné i truchlivé

udalosti, ktorých on svedkom bol, veľmi spomený. Karol I. na utešený kraj Italie privyklý, súc bez toho nasýtený nespokojnosťou veľmožov uhorských, zanechal Budín, a v romantickom kraji vyšegradskom sa ubytoval, dal všetko po kráľovsky obnoviť, budovy rozmnožiť, a nadovšetko v talianskom slohu založenými zahradami nadherne okrášľiť. Skvostné kráľovské hodovanie bolo tu vtedy bez pochyby na deňnom poriadku. Trojaká kráľovská svatba s Katarinou Mariou Polkou, potom s Blaženou Nemkyňou, a naposledy s Alžbetou, dcérou kráľa poľského Wladislava, sa tu odbývala. Tieto a iné veľkolepé slavnosti r. 1330 nad mieru truchlivá udalosť v mnohom prevýšila.

Bola to tragická udalosť s rodinou Zachovou.

K týmto dejepysným náčrtkám p. Viktorínovým dodať sa ešte musí, že tu bývali králi: Žigmund a Matias (r. 1458 na trón povýšený). R. 1529 padol Vyšegrad do rúk Solimanovi a Turci vládli nim mnoho rokov a len r. 1686 prišiel do rúk cisárskych.

Od toho času nachádza sa v rukách Komory.

Výhľad z hradu je veľkolepý.

Až po Ostrihom vidno pred seba. Vokol všade utešené vrchy, pod nami Dunaj jako srieborná stužka a na lavo Vyšegrad, osada zelená a úhľadná, jak panna vo venci.

Všetko, čo sa za zachovanie a udržanie rumov Vyšegradu stalo, je jediná zásluha p. Viktorína.

Namáhanie jeho nemožno ani oceniť!

A teraz?

Keď p. Viktorín cestu prekliesnil, keď sa namozolil a napotil, k Ministerstvu nabehal — keď vláda každoročných viac tisícov na udržanie rumov Vyšegradu vyznačila: teraz je pán Viktorín — lebo je „panszláv“ — docela ignorovaný a pp. Henselmann a Žigmundy tahajú skvelé platy a robia si výlety na Vyšegrad, majú v ňom prameň výživy.

Tak svet čini!

Zo zámku dolu šli sme na kalvariú, ktorú takže vkusne obnovuje p. farár V. a odiaľ sme videli, že pri fare veľká belmodročervená zástava vlaje. Zvedaví, čo by to malo

*) Ku pr. v liste Karola, uhorského kráľa k Alžbete českej a poľskej kráľovny r. 1329.

znamenaf, dostali sme za odpoveď, že to k pocte nám vztýčil p. farár, k pocte slovenským svojim hostom.

Po štedrom sa vo fare uhostení a rozmarnom pobavení vo vkusnej pri Dunaji ležiacej farskej zahrade, rozlúčili sme sa s p. Viktorínom a šli ďalej ku prístavu.

Bolo už podvečer a loď sa vracala z Ostrihomu.

Vyšegrad osada vyzerá pričinením sa p. farára V. jako novovzkriesený Phoenix. Pred siedmi rokami našiel tam rummy — a dnes i celá obec i fara, chrám, školy — všetko jakoby zo škatulky!

Ďaleká budúcnosť ocení to, čo prítomnosť závistlivá vyznať nechce — veľiké zásluhy Viktorínove vo Vyšegrade. Bôh ho zmocniuj a živ na mnogaja i blagaja lieta!

Zpiatočnou cestou šli sme v spoločnosti maďarského spisovateľa, Aurela Kecskeméthyho (Kákay Aranyosa) a jeho rodiny. Ostré a vtipné pero jeho znajú mnohí i na Slovensku. On je spisovateľ bystroumný, no — platený.

Nuž a hľa, tu zase ďakujeme Bohu, že slovenskí spisovatelia sú napospol, áno všetci — neplatení!

Ba, kto by u nás vyžil z literatúry?

Ba, či jest jedon spisovateľ slovenský, ktorý by svoju passiu, jak len dačo vydal, — draho nebol zaplatil?!

Viktorín, od nehož ideme, patrí medzi nich.

Prajem Vám, jarý pane Redaktore „Orla“, aby Ste Vy časom tiež nezaplatil draho svoju passiu,*) — ale aby sa Vám tento blahodátný podnik drahého nám „Orla“ všestranne vyplatil!

Na zdar!!

Miloslav Dumný.

*) Pri tej ľahostajnosti obecnstva slovenského, jakú i my a to najme i tohto roku zakúsit musíme, nedivte sa, že veľmi ľahko už tohto roku passia naša draho sa nám vyplatit môže. My pokojne spávame v tých niekoľko voľných nočných hodinách, čo nám národné práce darujú, bo sme už na to navikli: ale kam ľahostajnosť tá dovede národ, keď passionátnych spisovateľov nebude?!

R e d.

PETOR KELLNER,

(Záboj Hostinský),

znamenitý vedomec, obľúbený básnik, plodný spisovateľ, neohrozene verný syn národa, zomrel na cholery tyfus v R. Sobote dňa 10. Aug. o 11. hodine večer.

Večná mu pamäť!

„Ja syn Slávy, syn Slovena,
Nedal by sa za celý svet!“ —
— Žiaľ! . . . v hrob idú naše mená,
Smrť kosí našej slávy kvet!

Zas syn Slávy, syn Slovena
Obetou čiernej Moreny,
Zas Rymavy lony plačú,
Môj kraj žialom otočený.

Sotva že sa bôlne rany
Biednej matky Slávy hojajú,
Za pevcí Rymavy, Hrona —
Už jej ožielief Záboja.

Rymavou i bystrým Hronom
Nariekajú biele Vily,
Osamelá lyra stená —
Ach veď spevcoy utratily!

ťažko
svoje
skou
I
jeho

Keď sa sišli bratia verní
Do náruč vernej Matice,
Ronili za Sládkovičom
Ronili sáz na tisíce.

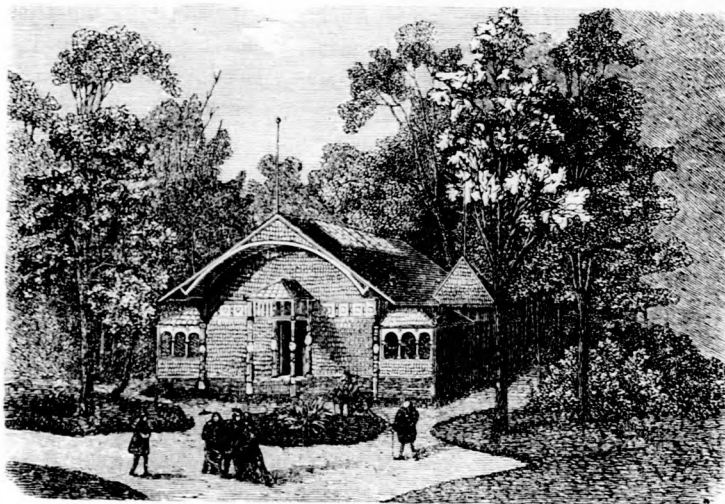
Zas sa sídu deti Slávy
Podľa rodu, podľa mena;
Zas jich čaká zlovest smutná —
A v jich radoch zas medzera.

Hej, a ktože jich vyplní.
Kto vyplní tie medzery?
Kto nahradí svetlá naše:
Pane! ach, prispôr nám viery!

Beda! zneje Váhom, Hronom,
Rymavou smutná ozvena:
Zašiel, zhynul junák Slávy
I dľa rodu, i dľa mena.

Vily v sen ho uložily
Ustlaly mu na samý kvet,
Slzami hrob vykropily
Čo vyronil slovenský svet. —

Keby Tatier mladušký kvet
Rozvil sa na tej mohyle,
Keby synia Otcov zmrých
Nahradili v trudnej chvíle:

SVETOVÁ VÝSTAVA VO VIEDNI. IV. ŠVÉDSKY RYBÁRSKY DOM.

Na tom Slávie hrobisti
Zábojová zas mohyla,
Dumám . . . čujem jako nad ním
Plače, vzdychá Tatier Vila.

Oželil by, čo nemožno
Udržať viac sta zvädlý kvet, —
A že som syn Slávy šťastnej:
„Nedal by sa za celý svet!“

Miloslav Dumný.

Jungmannova slavnosť.

(Pokračovanie).

A hľa, naši heroy nedali sa odstrašiť
ťažkosťou svojho diela, oni šťastne priložili
svoje ruky k dielu a svojou neskonalou lá-
skou urobili nemožnosť skutočnosťou!

Prišiel Jungmann a vrátil nášmu národu
jeho drahý jazyk, ten jazyk, ktorý predkovia

etili čo jazyk Svätovácslavský, ktorý ale boli
jeho vrstovníci pohodili. Prišiel Šafárik a po-
dal nám dôkaz nášho Slovanského pôvodu,
postavil nám miesto vo veľkej rodine Slo-
vanskej, ktorá súc najmensia medzi všetkými
vzdelanými národami sveta, nemôže toho do-

pustit, aby i len jedno z jej detí mohlo zahynúť cudzým násilím!

Prišiel Palacký a vrátil nám naše dejiny a češť, našu dôveru v budúcnosť! Prišiel Svatopluk Presl a vrátil nám veľkú knihu prírody a učil nás, ako užívať jej sil a vládnúť potrebami života.

Prišli nadšení pevcovia Čelakovský a Kollár a rozplamenili národ náš pre veskeré ideály ľudstva. Za nimi vystupovali vždy noví heroovia, vyrovnávajúc genialitu tamtých oddanosťou a počtom; jakoby zo zeme vystupovali mužovia obrnení, jakoby rytíri z Blaníka bojovali muž za mužom, a my tu shromaždení, my všetci sme jích vďační žiaci! Tak veľký, jak zázračný obrat stal sa v národe našom od vystúpenia Jungmannovho! Naša šľachta pred tým odcudzená, vrátila sa nášmu národu zase, najslavnejší národa Českého prední velmožovia zeme bojujú statne s nami za práva nášho národa a prinášajú veľké obete, mnohým snáď neznáme, ktoré avšak bohdá dôjdú uznania.

A mešťanstvo naše, jak rozdielné od nekdajšieho! Zastupiteľstvá našich miest, nadšené duchom národným, pečujú o školstvo, o vecné ústavy a potreby čistoludské, svobodu občanstva, vedľa toho starajú sa a berú živé účasť vo všetkých národných a politických záujmoch, statne pečujú o svobodnú samospravu a vykonávajú ju duchom vážnym a dôstojným! Svedectvo o tom vydal jeden z hodnostárov našich nepriateľov r. 1866, že chce-li kto hľadať v Čechách mužnú statočnosť a občanskú dôstojnosť, musí ju hľadať medzi samosprávnymi orgány.

A náš roľník, jak rozdielny od nekdajšieho! Z otroka, päťolizača stal sa samostatný seabedomy občan, ktorý pečuje sám o svoje vzdelanie slovom i písmom, ktorý vie hájiť svoje práva a zároveň činne a rozhodne háji prospechy celého svojho národa, ku ktorému hlási sa vo všetkom a všade čo verný syn. Jeho hospodárska výroba sa zdvojnásobnila, a roľníctvo naše dospelo vo vzdelávaní svojej pôdy už na taký stupeň, že môže slúžiť za vzor okolným krajinám. A čo dokázalo naše roľníctvo spoločovaním sa pre založenie škôl a hospodárskych ústavov

a pre priemyslové závody, jako sú cukrovary, liehovary, sladovne a mnohé iné. Kedykoľvek chce by niektorý cudzinec vyzdvihnúť sa nad nás a chlúbiť sa vysokou kultúrou svojho národa nad naším, tomu môžeme smele riecť: Ukáž nám podobných zjavov vzdelanosti obecného ľudu, podobných ukazov národohospodárskeho pokroku v ľudu, jako my môžeme ukázať u nás — a priznáme ti palmu vzdelanosti.

A jak utešený pokrok stal sa v našom delníctve. O delníctve v smysle terajšom nemohlo sa vlastne ani hovoriť; kde nebolo ani priemyslu, ani pokročilého hospodárstva, nebolo tu než biedné živoriace nádenníctvo. Kdekoľvek bola nejaká umelejšia práca, lučebná alebo strojnická, musel byť povolaný delník z cudziny, ktorý pozeral na svojho českého pomahača s opovržením a ktorému potupne nadával. A teraz delníctvo naše svojím dômyslom a pilnosťou urobilo zbytočnými tých pyšných učiteľov z cudziny, áno, stáva sa už dosť často, že naši delníci byvajú pre svoju schopnosť, pilnosť a skromnosť ďaleko za hranice povolání, áno montirujú už továrne v Nemecku, Švédsku a v Itálii, ba i vo východnej Indii. Delníctvo naše však dbá nielen o svoje hmotné potreby, ono zakladá časopisy k obrane svojích záujmov a k svojmu vzdelaniu. Avšak vedľa toho nezanedbáva český delník svoje povinnosti, ktoré má jako človek a občan — jako Čech a vlastenec. Sám dnešní deň je toho dôkazom, jak ochotne a vo veľkom počte prišlo vzdať úctu veľkému vlastencovi a mužovi vedy. Delník náš vie, že je to veda, čo vládne nad silami prírody, ktorými zaopatrujeme si potreby života, a že je to zákon Bohom ustanovený, že hlava vládne rukou, a že písmo hovorí, jako Bôh, keď chce stavať svet, najprv stvoril svetlo!

Poukázal som, jak utešený podivuhodný pokrok stal sa v národe našom za čas jediného veku. Nemyslite, rodáci, že chcem lichotiť massám tu shromaždeným, abych si snáď získal jích priazeň a chválu! Viem ja, že najviac miluje národ svoj ten, kto mu pravdu hovorí. Mal by som ja, priatelia a rodáci, na srdci mnohú pravdu a mal by som i ja pre vás nejednu radu a nejednu žiadosť

k vám; ale nechcem rušiť slavnostné nala-
denie dnešného dňa tónami, ktoré boli by
snáď nemilými. Avšak to môžem vysloviť s
radosťou a hrdosťou a v plnej pravde dotvr-
diť, že národ náš v dobe jedného veku po-
stavil sa na roveň s ostatnými národmi sveta,
že nie je snáď národa, ktorý by bol tak vzde-
laný a tak účastný vzdelanosti a žiadostivejší,
ako náš český ľud, preto že pokrok národa
nášho čo do rýchlosti a všestrannosti u žiad-
neho národa na svete nemá seba rovného.

A kto spôsobil tento zázračný obrat?
Boli to naši buditelia, a v jich čele ten ti-
chý, skromný geniús Jungmann, ten muž mra-
venčej pilnosti, neprekonanej vytrvalosti a
neskonanej lásky k svojmu ľudu. Oni po-
vzniesli národ náš mravne — lebo učili ho
znať a ctiť seba samého a nepohadzovať če-
ským menom, ale hájiť vo všetkom občanskú
dôstojnosť a národnú česť. — A jestliže Čech
našej doby nenie už ani otrokom ani žobrá-
kom, je to jich zásluhou. Oni povzniesli ná-
rod svoj mravne, lebo učili ho milovať a vzde-
lávať svoj jazyk — a vzdelávať všetky vedy
jazykom vlastným. Oni približovali vedomosti
ľudu, lebo vzdelávali jich pre jeho zvelebenie
a nie pre vlastnú slávu. Nedbajúc na odpor
vlády, ktorá vytkla si vtedy za úkol germa-
nisáciu, ani na bludné rady niektorých kra-
janov, snáď i dobromyseľných, ktorí domnie-
vali sa, že Čech ponemením najskôr dôjde
vzdelanosti, na tom stáli, že dieťaťu darí sa
najlepšie, keď odkojené je mliekom mater-
ským, a že jedine materským jazykom možno
národu v najkratšej dobe podať najväčšie
množstvo všestranných vedomostí.

Tak učili náš národ, nepovažovať učenie
za nejakú robotu alebo štátnu daň, ale za
vlastnú potrebu národa, o ktorú musí sa
staráť sám, a tým, pánovia, vložili do nášho
národu zárodok duševnej samočinnosti, ten
zárodok svojpomoci a samospravy, ktorý na
všetkých poliach verejného života činí pravé
divy. Lebo toho budte, rodáci, vždy pamät-
liví, že len národ, ktorý pracuje a vzdeláva
sa samočinne, ktorý stará sa o svoje záujmy
a svoje práva, a nedopúšťa, aby sa jini o ne
starali a jemu poručníkovali, len taký národ
môže dôjsť samostatnosti, cti, blahobytu a

svobody. Ktorý národ dal cudzím prednosť
v práci a vedomostach, ten mimovoľne sám
upadá pod jich duševný a hmotný vliv, a ja
vždy opakujem: v práci a vedomosti je naše
spasenie.

To poznali buditelia naši a prebudiac
taktu v našom národe ducha samočinnosti,
položili zároveň základ k jeho hmotnému vý-
vinu a k národnohospodárskemu rozvoju.

Keď národ bol takto opustený a nečakať
pomoc zhora, tu pomohla mu láska, láska
samočinná, tu pomohla mu vstiepená idea
svojpomoci, ktorá vedla ho k blahoprodnej
zásade spolčovania, kde sily jednotlivcov pa-
trne nedostačovali. Z týchto troch prameňov
povstal terajší prúd nášho národného a ná-
rodnohospodárskeho rozvoju. Tento ale pri-
viedol nás k onomu stupňu vzdelanosti, kto-
rá je nezbytnou podmienkou samostatnosti
politického smýšľania a ďalšou zárukou ku
pokroku. Tým prišli sme k tej zámožnosti,
že teraz môžeme nieť, bez toho, aby sme
podľahli a zahynuli, to ohromné bremeno
daní, ktoré nenesie žiaden národ v Rakúsku,
že môžeme s hrdosťou poukázať na to, že
Česi ovocím svojej práce podporujú i jiné
národy nad nich hrdejšie. Lebo musíme, bo-
hužiaľ, vidieť to smutné divadlo, že sú mu-
žovia u týchto národov, ktorí z podivnej
uznalosti za to chcely by nám poručníkovať
a nad nami panovať. Avšak chuťky tak ne-
spravodlivé a nešlachetné v našom osvietenom
veku nemôžu mať ani úspechu ani trvania.
Vznešená zásada rovnoprávnosti musí konečne
zo štadiuma theoretického uznania prísť do
štadiuma opravdovej, plnej, všestrannej sku-
točnosti, a národu nášmu musí sa konečne
dostať to, čo je jeho právo a čo je podmienkou
jeho národného života, lebo o to a jedine
o to bojujeme, a bojujeme boj svätý, a toho
bohda nebude aby v tomto boji Čech utekal,
a bohda ani toho nebude, aby sa samovoľne
svojím odporcom pokoril a práva svojho
zriekol. Národ náš môže byť premožený pre-
silou, ale toho uchovaj nás Bôh, aby sa za-
hodil sám, aby zaviniť sám svoj úpadok od-
reknutím.

Jeden povestný štátnik Rakúsky povedal
vraj kedysi, že na hlas Rakúskych Slovanov

dbať netreba, tí že ležia v blate. Avšak pá-
novia, my z toho blata už povstali. Už naša
vzdelanosť, naša politická uvedomelosť, náš
veliký počet, naša národno-hospodárska vý-
roba a tá veľká daň, ktorou prispievame k
štátnemu hospodárstvu, je nám toho zárukou,
že musí sa nám dostať v štáte našom i pri-
meraného politického vlivu. My zkracovania
iných nežiadame, ale to, čo je naše, od toho
nedáme sa ani odháňať, ani odlichotiť, ani
odkúpiť, ani odporučiť, ani ohroziť, ani ná-
silím odohnať. Na tom budeme stáť až do
smrti! Keď národ náš vlastnou silou a vlast-
ným pričinením pomohol si už tam, kde je
teraz, pomôže si bohdá i ďalej!

Náš nesmrtný otec Jungmann odkázal
nám k tomu tri divomocné prosriedky. Je
to obetovavá, čínorodá láska k vlasti, je to
samočinnosť duchovnej práce, a je to železná
neprekonateľná vytrvalosť. Keby, rodáci moji,
nás Jungmann a jeho spolupracovníci, keď
ujali sa diela, boli sa dali odstrašiť prekáž-
kami, keby z nevrlosti a chlapeckej netrpez-
livosti, z malátnosti mysle a zúfalosti boli
odhodili pri prvom nezdare zbraň raz ucho-
penú, pak by ste veru nestáli tu tisíci, aby
ste jemu vzdali česť, pak by vôbec nebolo
snáď ani váženého Čecha na svete. Bola by
tu len odnárodná massa, živiaca sa núdzne
z darov milosti z cudzieho stola. Jestli sme
ale dnes národ sebavedomý, národ s vlastnou
vzdelanosťou, o ktorom vie už celá Európa
a ktorého považuje za vážneho politického
činiteľa, jestli že sme národom statným, kto-
rý vie hájiť svoje práva, jestliže teraz s úča-
stenstvom hľadí na náš zápas celé Slovanstvo
a jestliže dnešným dňom tisícami pozdravov
a návštev dáva nám toho dôkazy, jestliže v
dejinách nášho národa nastal nový obrat,
nová éra, doba nových bojov síce, ale i doba
novej cti a slávy, je to zásluhou Jungman-
novou a jeho pomocníkov.

Nebudem Vám tu podrobne vypisovať
diela Jungmannové, o tom poučia Vás knihy
a časopisy. Každý vzdelanec vie, že preskú-
mal 50-ročnou prácou všetky poklady starej
literatúry českej, a že nám zostavil slovník,
nad ktorý dokonalejšieho nemá žiaden z veľ-
kých Europejských národov, slovník tak dô-

kladný, tak vedecky premyslený, tak úplný,
že inde celé akademie učených mužov nedo-
spely k tomu. zostaviť taký slovník. On nás
učil znať duševnú činnosť a literárne tvo-
renie našich predkov, podajúc nám históriu
literatúry. on v svojej „Slovesnosti“ podal
nám pravidlá slohu a v svojich najznameni-
tejších spisoch príklady slohu prosaického i
poetického, ktoré posiaľ môžu nám byť vzor-
om. On na všetkých stranách hľadel podpo-
rovať mladých spisovateľov, povzbudzovať ich
k literárnej činnosti a mnohí z nás, ktorí
sme vstúpili na to pole, sme tým jedine jemu
zaviazaní.

Tichý a skromný bol život Jungmannov,
ale veľký a neunavňý, a vždy vo všetkom
účelná a plodná jeho práca a jej následky
ohromné. Hovorilo sa, že Nemeckí učители
dobyli bytiek u Sadovej a u Sedanu; my ne-
menej môžeme riecť, že tie tisíce slov, ktoré
zostavil Jungmann vo víťazné rady, privedly
nás národ k životu a že oživily a oslobodily
zase slovo české.

Mám-li hovoriť o súkromnom živote Jung-
mannovom, a vypisovať, jaký bol čo človek,
čo otec, čo priateľ? Rodina jeho tu prítomná
vie, jak laskavý, jak vzorný bol otec a man-
žel, ktorá, jako sluší sa na rodinu vlastenca,
zachovala v lone svojom až podnes snahy a
tradicie vlastenecké. Jak šlachetný, srdečný
bol čo priateľ, o tom mohol by Vám svedčiť
tu prítomný najstarší jeho priateľ a jeho žiak,
učeň a pomocník, dekan Marek, šelivý, ve-
lebný kmeť. O tom, jaký bol učiteľ, mohli
by snáď pripomenúť mnohí jeho žiaci, tu prí-
tomní, môžem to povedať i ja, ktorý som
hrdý na to, že som jeho žiakom, že som bol
jeho miláčkom.

Slavnosť dnešného dňa ale, priatelia a
rodáci, nech nám nenie puhou holou parádou,
nech nebude puhou okázalosťou. I keď vi-
dím Vás tu tisíce; keby každý z nás len de-
siaty, stý diel toho vykonal pre svoj národ,
čo vykonal Jungmann, veru, žeby v krátkej
dobe musel sa zaskvieť medzi prvými náro-
dami sveta. Ale aspoň prislúbme si na tom-
to mieste jemu zasvätenom a v tomto slav-
nom okamihu, že budeme verne stáť pri tom
prápore, ktorý on vztýčil, pri prápore národ-

ňom, že národ svoj opäť v rubáč mdloby a nečinnosti položiť nedáme a že všetkými silami zasadíme sa o to, aby opäť zaujal dôstojné miesto v Slovanskom svete, a aby sa povzniesol vzdelanosťou a humanitou od Šumavy až tam do Tatier. Nie každý z nás môže vykonať skutky nesmrteľné, nie každý

môže byť veľkým mysliteľom a básnikom, spisovateľom a žurnalistom, nie každý veľkým hrdinom na poli bitiek a štátnikom, ale každý z nás môže pracovať poctivo v svojom obore, každý môže prebúdzat spiacich a napomínať driemajúcich k skutkom vlastenectva a národného prospechu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Prehádzky po svetovej výstave vo Viedni r. 1873.

I.

Všeobecný rozhľad.

Koncom Júla r. 1873 poberal som sa na uhorskej štátnej železnici utešeným našim Turcom, ktorý náš podivný, Bohu žiaľ, zamlknuvší poeť Janko Kráľ k okrúhlemu jabĺčku pripodobňuje. dolu vrchami Kremnickými, týmto čarokrásnym slovenským Seme-ringom, cez Pešť do Viedne, abych obdivovať mohol to veľké dielo umu a ruky ľudskej, ktoré tam jakoby dákom nadzemskou silou z bájočného sveta našich povestí vyčarované, zadivenému ľudstvu pred zrakom leží. No nie zvedavosť sama, lež túžba po obohatení ducha môjho tahala ma neodolateľnou silou na viedeňskú svetovú výstavu, ktorá — jako to už spanilomyslní čitatelia znajú — prvého Mája Br. Schwarz-Senbornom, generálnym riaditeľom výstavy, ktorého podarenú podobizeň na záhlaví čísla tohto vidieť možno, verejnosti oddaná a slavnostne otvorená bola.

Ačkoľvek čo slovenský spisovateľ nie veľmi štedre nadaný tým, čo vzor osvety XIX. storočia teraz svetom vládne a pohybuje, nedal som sa preca odstrašiť nesmiernu drahotu zvestujúcim hlasom, no bol som hotový i posledný horko-tažko uhošpodarený krajiar na to vynaložiť, abych obohatiac ducha svojho známostami celého sveta, osožiť mohol zdarilejšie milovanému národu svojmu. Veď už starí Greci hovorili: «Ὁ μὴ δαρεῖς ἀνθρώπος οὐ παιδεύεται,» t. j. „Človek, ktorého neoderú, nebýva vzdelaný.“

Prijdúc na severnej dráhe do Viedne a zloziac svoju skrovnú batožinu vo svojej draho platenej hospode, ponáhlal som sa hneď na „Praterstern“ a tam sadnúc na „Tramvay,“ t. j. koňskú železniciu blížil som sa najväčším na svete krásohájom „Praterom“ k samej výstave, ktorá v prosred neho na rozsiahlej ploche 2,330.631 štvorcových metrov (našich 648.000 □ siah alebo 405 □ jutier) veľkej sa rozkladá, a ďaleko za sebou necháva priestory predošlých väčších výstav, jako roku 1862 v Londýne odbývanej, ktorá zaujímala 32 □ jutrá, a Parížskej z r. 1867, ktorá mala 77 □ jutier priestoru: a tak trikrát toľkú plochu zaujíma, jako všetky pomínulé výstavy spolu.

I program tejto výstavy prevyšuje obsahom svojim všetky predošlé, lebo zahrňuje do seba všetky odvetvia práce a snahy ľudskej, všetky záujmy kultúrne a národohospodárske s theoretickou presnosťou a úplnosťou. Výstava rozdelená je dla toho programu na 26 skúpenín, i obsahuje: baníctvo a hutníctvo, poľné, lesné a zahradné hospodárstvo, lučbársky priemysel, články potravné a nápoje, tkáčsky priemysel a odev, remeňový a kaučukový priemysel, kovový priemysel, výrobky drevené, kamene, hlina a sklo, krátky tovar, papiernictvo, grafické umenia a priemysel kreslenia, stroje a vozidlá, vedecké nástroje, hudobné nástroje, vojanstvo, námorníctvo, umenie inžinierske a staviteľské, domácnosť mestská, výrobky priemyslu prstonárodného domáceho, umenie cirkevne, pamiatky umení (exposition des amateurs), vý-

tvorné umenie, vychovateľstvo a ústavy vzdelávacie.

Z tohoto som po predku súdil, že viedenská výstava musí byť v opravdivom smysle slova výstavou svetovou, všeobecnou, jaká len „unitis viribus“ národov celého sveta vyvíeť sa dá.

Železnica zastala.

Idem s inými k ohrade výstavy.

Samé cudzie tváre vidím, samé cudzie hlasy zavznievajú okolo mňa.

Zdá sa mi, že som kúzelnou dákou mocou prenesený v šerú dávnomínulosť pod múry väže Babylonskej.

Ja Slovák kráčam popri Peržanovi, Číňanovi, Francúzovi, Japančanovi, Arabovi, Angličanovi, Talianovi, Norvedžanovi, Románovi, Nemcovi, Španielovi, Grekovi, Američanovi, Maďarovi, atď., . . . kto by jich tam všetkých, tých synov celého sveta pomenovať mohol?!

Stojím pred utešeným hlavným portálom výstavného palácu.

Blížim sa k „turniketam,“ t. j. ku kolovratom pri vchode, ktoré naznačujú počef každodeňných hostí a kde sa vstupné platí. Vstupujem s trasúcim sa srdcom do toho bajného, čarovného sveta, vyvedeného 17,000,000 zlatých, povolených k tomu cieľu vládou cisľajantskou, a asi 400,000,000 zl. počítujúcou hodnotou, ktorá vo všetkých vystavených článkoch leží, nepočítajúc do toho pokladnice tureckého zultana a perského šacha, ktoré samy cenia sa na stá miliónov. Je to veličanský výdavok! A či sa ozaj vyplatí? . . . či donese sodpovedajúci morálny alebo hmotný osoh? Odpoveď na otázky tieto podá nám budúcnosť. Teraz niet na to času, a možno snad i dostatočných dôvodov.

Som za „turniketami“ v hlavnej dlhej chodbe (gallerii), ktorá tiahne sa od západu na východ cez celý hlavný výstavný palác a je (počítajúc do nej i priemer Rotundy) 500 siah dlhá a 13 siah široká.

Stojím ohromený.

Predomnou v dialke $7\frac{1}{8}$ siahly vlaje na strope zástava a na nej nápis: „Velká Britania;“ v pravo i v ľavo v priečnej chodbe

ležia predomnou Severná a Južná Amerika, — svet to mojich mladistvých snov a idealov. I dumám, hľadiac na tie pestré bohaté vystavené veci, myslím, že som zablúdl s bájočným „Loktibradom“ v podzemný raj, v zlatý diamantový palác, ktorý stojí na „strážnej nůžke,“ alebo visí v povetří na „zlatom vlásku.“ Tie najkrajšie výtvyry umu a rúk ľudských myhotajú sa pred mojimi očami. Vidím s Cooperom boje Irokésov a Mohykánov, čujem šum obrovského vodopádu Niagara; vidím ukrutnú zbroj krvolačných Indianov amerických „tamahovah,“ kušu s púzdrom naplnenými smrtonosnými strielkami . . . hlava sa mi krúti.

Dakto uderí ma po pleci . . .

„Kedy ste prišli?“ osloví ma dávno nevidaný priateľ.

„Teraz,“ odpovedám preberúc sa zo zdumenia.

„Pôjdeme na strechu Rotundy, aby ste mali lepší prehľad; a potom budete môcť studovať ľahšie a systematickejšie celú výstavu.“

„Dobre. Velmi Vám budem povďačným, keď ma ta doprevadíte. Veď tu človek i tak „ani ptáčka, ani mrháčka“ ani človečka slovenského nevidí.“

Isli sme dlhou chodbou (galleriou) smerom k Rotunde. Prišli sme prosriedkom priečných chodieb Ameriky, Velkej Britanie, Španielska a Portugalska, Francúzska a Švajciarska, Italie, Belgicka, Švedska a Norvedžska a cez Nemecko boli sme v Rotunde.

Obrovská Rotunda, ktorej vniutorný pohľad v 8. čísle „Orla“ (na strane 181) ctený čitateľ vidieť môže, je v každom ohľade najhlavnejšia a najpamätnejšia čiastka celého výstavného palácu, áno celej výstavy. Leží ona práve v prosriedku 500 siah dlhej, už spomenutej, gallerie. Ohromná dutina, jaká nikde na svete dosiaľ videna nebola, prikrýva okrúhly, 53 siah v priemere majúci priestor, a to vo výške 79 metrov, t. j. našich 42 siah a 4 stóp. Celá Rotunda pozostáva z 32 veličanských železných slúpov, všelijakými bočnými ozdobami tak zvätšených, že vyzerajú jako tie štyri na prúčeli obrázku

nášho viditeľné, pri vrchu okrúhlym klenutím medzi sebou spojené slúpy. Na 32 tých slúpcoch spočíva ohromný železný, 18.000 centov ťažký veniec, v ktorom sú osadené tie ohromné rebriny železné, na ktorých spočíva celá pokrýva budovy. A tento 18.000 centov ťažký veniec tahali v celosti na výšku 13 siah a 2 stôp. Dvesto chlapov krútilo jednoduché stroje, ktoré veľmi pomali síce, no bezpečne sdivhly ohromne ťažký veniec na určené miesto. Každý chlap zodvihol 90 centov. Celá železná konštrukcia Rotundy váži 2.000.000 kilometrov; plocha, ktorú zaujíma, je 8000 □ metrov veľká. Železný kolos tento je dielom anglického inžiniera Johna Russela. Keď Russel predložil podrobný plán dutiny a celej Rotundy, pochybovali najskúsenejší technici, ktorí i predložené účty za pravdivé uznali, žeby sa to obrovské dielo vyviedlo, a tak ohromná ťarcha na tolku výšku sdivhnúť sa mohla; no technika slávila svoj dosiaľ nevídaný triumf. Na obrázku našom vidíme v prosred Rotundy stromy a medzi nimi studňu ozdobnú s vysokým vodometom. Tie aspoň 600 ročné dubiská boly, keď vädnúť začaly, vykopané a do krásoháju Prateru presadené. V Rotunde umiestené sú najviac také výstavné články, ktoré pre svoju veľkosť nemohly sa tak inde postaviť, aby sa mohli na všetky strany dobre poobzerať. Tisíce ľudu hemžia sa po obrovskom priestore Rotundy. Horučosť je náramná, ktorú trochu mierni vodomet a bujné listie tropických bylín, ktoré okrášľujú ozdobnú studňu s vodometom. Okolo studne sú stolíčky, môže si tu posedeť, kto 10 kr. zaplatí. Kto sa chce ochladiť, nech si sadne k stolíku na estrade a černochoch v bielom odevu donesie mu za 30 kr. pohár jako ľad studenej limonády, ktorú môže po americkanský slámkami srebať; alebo galantný Francúz zavďačí sa mu mrazivom, jestli mu 40 kr. zaplatí: a obdivovať môže všetky vystavené články v celej Rotunde. Kto chce mať lepší prehľad, nech vystúpi na galleriu Rotundy, ktorá vo výške 80 stôp v niutri nej okolo beží.

Za 30 krajciarov možno dostať sa hore. Stúpam i ja po 144 stupňoch. Mohol

som sa síce dať vytrahať zvláštnym strojom na tú vniutornú galleriu, no syn slovenskej chudoby má k tomu i dobré prsia i dobré nohy.

Som na gallerii.

Utešené veľkolepé divadlo odhaluje sa zraku môjmu.

Dolu v Rotunde, ktorá stála sama 8.000.000 zl., vidím medzi duchaplneho vzoru pomníkmi švajčiarskými, imposantnú vzorku (model) Milanskej gallerie Viktora Emanuela, tam z myllovových sviec vystavený pomník s poprsím jích vynálezca, tu zase sklad kožušín, ktoré stráži obrovský lev — vypchaný, neďaleko restauracia černochoch, pri nej výrobky kotlárov, cukrárov, voňavkárov, obrovské delo, organy, utešený kancel, 2¼ míle dlhý hárok papieru z továrne Schlögelmühlskej, o ktorej na svojom mieste prehovorím, tam pod sklom u klenotníka Kobeka blyští sa diamant Stewart v cene 375.000 zl., ďalej utešené české sklenené výrobky — slovom pod nohami v závratnej hĺbke vidím všetko, čo bych si tam nikdy nehladal, čo ani ľudská obrazotvornosť predstaviť si nemôže.

A medzi týmito vystavenými vecami hemží sa ľudstvo jako mravenci pred dážďom na mravenisku.

Obišli sme vniutornú galleriu.

Nektorí diváci dostali zavrát i sedia lebo ležia tvárou ku stene na dlážke.

Ja čo dobrý kozák stúpam po 276 stupňoch von na krov ohromnej budovy k druhej menšej dutine.

So mnou kráča priateľ a jedon Rus. Z chodby tej dutiny vlaje ručníkom ženská, volá po rusky na neho, on sa potoci, sadne na schod drziac sa krčovite operadla. Ona sa smeje. Je to jeho manželka. Stráž zvidla ho pozorne dolu.

I mne je úzko okolo srdca.

Závratná to výška!

Bojím sa obzref, i hladím pred seba. Som na chodbe; málo nás je tu. Celý výstavný priestor s vyše 200 najpestrejšími budovami leží hlboko pod mojimi nohami. Veľkolepý neopísateľný to pohľad!

Od Rotundy tiahne sa na východ a západ hlavná galleria výstavného palácu, je ona skoro 450 siah dlhá a 13 siah široká. Na každej strane pripojeno je k nej osem priečných gallerií, otvorené priestory medzi tými priečnymi galleriami sú zväčša pokryté, a v nich umiestené sú články, ktoré nemaly miesta v hlavnej budove. Ktoré krajiny zastúpené sú na severnej strane, sdelil som už; na východnej strane majú priečne gallerie od Rotundy: Rakúsko 4, Uhorsko, Rusko, Egypt, Podunajské državy, Turecko, Čína, Japan. Medzi pobočnými budovami zaujíma najznačnejšie miesto *strojnica* (Machineshalle), ktorá leží na severnej strane od hlavnej budovy. Je ona 900 metrov dlhá a 80 metrov široká; i zaujíma plochu 35.354 metrov. Oproti východnému portálu hlavného palácu je galleria pre výtvarné umenie, pre malbu, rezbárstvo a sochárstvo; je ona 232 metrov dlhá a 50 metrov široká. K väčším stavbám prináležia i budovy, ktoré medzi hlavným palácom a strojnica ležia, jako sú dve budovy pre články hospodárske a jedna pre stroje hospodárske. Prvá na západe ležiaca budova pre články hospodárske, je 220 metrov dlhá a 70 metrov široká, druhá na východe je 150 metrov dlhá a 75 metrov

široká. Budova pre stroje hospodárske obsahuje v dĺžke 200, a v šírke 35 metrov. Vidím celé mesto tvoriace menšie budovy a tu prvé miesto zaujíma *pavillon cisársky*, ktorý je z vonku vkusne, z niutra nádherne vystrojený, na východno-poludnajskej strane utešený *pavillon miestokráľa egyptského, tureckého zultána, perzského šacha*. ďalej pavillyony veľmožov, fabrikantov. Vidím i vzorné budovy *školské, hospodárske domy rozličných národov*, jako gazdovský dom z Gajdla, švajčiarsky foralbergský, saský, elzaský, ruský, chorvátsky atď. dom: kaviarne, hostince, jako uhorskú esárdu, štýrsku krčmu, malú japonskú osadu, švédsky a norvédzsky rybársky dom, indiansky Vigvam, čínsky čajový pavillon, pavillon súdneho výboru (Jury), pavillon redakcie a tlačiarne nemeckého denníku „Neue freie Presse“ atď. atď. atď.

A toto veľkolepé dielo tolkých veľkých a malých najrozmanitejších budovisk bolo behom 21 mesiacov prevedené.

Dlho, dlho díval som sa na tento bájočný svet podomnou. I poberal som sa dolu strechou Rotundy, abych si teraz už jednotlivé čiastky dôkladne z blízka pozrel a Vám drahí Bratia a Sestry našich Tatier obšírnejšie o nich rozprávať mohol.

Listáreň redakcie a administrácie.

S týmto číslom končí sa tretie štvrtročie „Orla“ a „Slovesnosti“ 1873; prosíme teda už naposledy o doplnenie zaostálých pred- a nedoplatkov. Z tých okolo 500 nedoplatkov prišli nám posiaľ len od nasledujúcich pp. odberateľov: M. J. v K., M. H. v N. S., K. Č. v P., M. B. v P., R. M. v T., J. P. v P., L. S. v P., J. K. v St., J. S. a J. K. v B. B., J. K. v F., J. K. v P., J. S. v H., V. S. v N. L., J. Š. v M., J. L. v L. H., J. B. v T., J. H. v J., A. K. vo V. T., J. Z. v P., L. P. v pri S., F. M. v Kl., P. B. v B. B., J. H. v R. po 2 zl.; S. R. v J., 2 zl. 50 kr.; J. M. v M. 3 zl., K. H. a A. S. v N. L., J. K. v J., J. O. v B. S., J. L. vo V., S. Z. v D. L.,

L. T. v B. B., M. H. v M., P. T. v B. B., G. Sz. vo V. po 4 zl. My sme dostali svojej povinnosti, i myslime, že i naši spanilomyslní čitatelia to uznajú a podľnosti svoje čím najskôr vyrovnajú, aby sme neboli prinútení doposielať jim časopisov našich zastaviť a bmotnú ujmu utrpieť, keď i tak nás svet dost bije. Na zdar! — P. L. G. v B. B. Stala sa chyba pri expedicii: ráčte odpustiť. Dieky za súcitný list. Bodajbý všetci odberatelia spisov a novin slovenských tak smýšľali, jako Vy. Na zdar! — P. dr. G. Z. v K. A Štefan Pinka nezomrel na cholera, keď bol na výstave? V č. 10. začneme uverejňovať cestopis na Semering; itálsky dostanete. Na zdar!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigy):

Celoročne na „Orla“ a „Slovesnosť“ 4 zl., polročne 2 zl. r. č. — Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia oba časopisy za 2 zl. „Orla“ a „Slovesnosť“ možno i osobytne obdržať a vtedy stojí „Orla“ 3 zl., „Slovesnosť“ 1 zl. — Oba časopisy vychádzajú ročne vo 12. sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na štvorke. — Roč. II. a III. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtlač-účasť. spolok v T. Sv. Martine.